

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Emilijos Daškevičiūtės

V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės

studijų šakos studento

Magistro darbas

Diplomatų neliečiamybė ir apsauga: imunitetų ribos

Diplomatic Immunity and Protection: The Limits of Immunities

Vadovas: doc. dr. Indrė Isokaitė-Valužė

Recenzentė: vyr. lekt. dr. Gabija Grigaitė-Daugirdė

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Darbe analizuojama diplomatinų imunitetų raida nuo ankstyvųjų pasiuntinių apsaugos tradicijų iki šiuolaikinės tarptautinės teisės formavimosi. Pabrėžiama, kad diplomatinis imunitetas yra būtina sąlyga tam, jog diplomatai galėtų tinkamai vykdyti pagrindinę savo funkciją – atstovauti siunčiančiajai valstybei. Imuniteto teisinis reguliavimas nagrinėjamas taikant teleologinį ir sisteminių požiūrį, vertinant jo taikymą tarptautiniu ir nacionaliniu lygmeniu. Aptariami diplomatinei tarnybai keliami etikos ir elgesio principai bei jų reikšmė diplomato veiklai. Remiantis teorine ir praktine analize bei interviu metu surinkta informacija, nagrinėjamos diplomatinų imunitetų ribos, piktnaudžiavimo imunitetu atvejai ir tarptautinės teisės priemonės, taikomos reaguojant į šiuos pažeidimus.

Pagrindiniai žodžiai: diplomatinis imunitetas, piktnaudžiavimas imunitetu, diplomatinė tarnyba, diplomatų atsakomybė.

The thesis analyses the development of diplomatic immunity from early traditions of envoy protection to the formation of modern international law. It emphasises that diplomatic immunity is a necessary condition for diplomats to effectively fulfil their core function – representing the sending state. The legal regulation of immunity is examined through a teleological and systemic approach, assessing its application at both international and national levels. The thesis discusses the ethical and behavioural principles required in diplomatic service and their significance for diplomats' conduct. Based on theoretical and practical analysis, including information gathered through interviews, the study explores the limits of diplomatic immunity, instances of its abuse, and the international legal mechanisms applied in response to such violations.

Keywords: diplomatic immunity, abuse of immunity, diplomatic service, accountability of diplomats.

TURINYS

ĮVADAS	3
1. DIPLOMATŲ IMUNITETŲ ISTORINĖ RAIDA IR REGLAMENTAVIMAS TEISĖS AKTUOSE.....	5
1.1 Diplomatus neliečiamybės atsiradimas ir raida	5
1.2 Nacionalinis teisinis reglamentavimas.....	9
1.3 Tarptautinis teisinis reglamentavimas.....	13
1.4 Dvišaliai susitarimai.....	16
1.5 Teherano įkaitų krizės atvejo analizė	19
2. DIPLOMATINIŲ IMUNITETŲ TAIKYMO RIBOS IR PROBLEMOS	21
2.1 Diplomatinį imunitetą teisinės ribos.....	21
2.2 Piktnaudžiavimas diplomatinio imunitetu	23
2.3 Diplomato šeimos narių imunitetas	25
2.4 Diplomatinis imunitetas ir darbuotojų išnaudojimo problema	29
3. DIPLOMATINĖS TARNYBOS PABAIGA	33
3.1 Tarptautinės teisės priemonės skirtos reaguoti į piktnaudžiavimą.....	33
3.2 Diplomatinės tarnybos nutraukimo teisiniai ir praktiniai aspektai	35
IŠVADOS.....	41
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	43
SANTRAUKA	49
SUMMARY	50
PRIEDAS.....	51

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

VKDS	Vienos Konvencija dėl diplomatinių santykių
Konvencija	Vienos Konvencija dėl diplomatinių santykių
Interviu	Interviu su Diplomatinę tarnybą einančiais asmenimis
JAV	Jungtinės Amerikos Valstijos
EŽTT	Europos Žmogaus teisių teismas
Teismas	Tarptautinis Teisingumo Teismo

IVADAS

Temos aktualumas. Nors diplomatinė teisė yra neatsiejama tarptautinės teisės dalis, jos praktiniai taikymo aspektai retai tampa mokslo tyrimų objektais. Diplomatinio imuniteto institutas atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant nuoseklų valstybių bendravimą ir efektyvų diplomatų darbą. Šio instituto aktualumas nuolat didėja, nes diplomatinio imuniteto taikymas praktikoje kasdien susiduria su vis sudėtingesniais iššūkiais. Tai apima ne tik piktnaudžiavimo imunitetu atvejus, bet ir diplomatų dalyvavimą reaguojant į stichines nelaimes ar ekstremalias situacijas, pavyzdžiui, neseniai vykusią JAV karių palaikų paieškos operaciją pelkėje.

Lyginamuoju aspektu būtina išanalizuoti 1961 m. Vienos konvenciją dėl diplomatinio santykių bei nustatyti, ar konvencijos nuostatos tebėra aktualios šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje, atsižvelgiant į jų taikymo praktiką.

Diplomatinio imuniteto taikymas taip pat susiduria su žmogaus teisių apsaugos iššūkiais. Kai kuriais atvejais imunitetas tampa kliūtimi efektyviai reaguoti į rimtus pažeidimus. Nepaisant aiškių tarptautinės teisės normų, jų įgyvendinimas praktikoje priklauso nuo valstybių geros valios, todėl diplomatinio imuniteto apsauga kartais tampa selektyvi ir neužtikrina pusiausvyros tarp suteikiamų privilegijų ir diplomato pareigos atsakyti už tarptautinės teisės pažeidimus.

Darbo tikslas – išanalizuoti diplomatinio imuniteto instituto raidą, nustatyti jo taikymo ribas, išryškinti esmines piktnaudžiavimo imunitetu problemas bei analizuoti tarptautinės teisės taikomas priemones, skirtas kovoti su piktnaudžiavimu imunitetu.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti diplomatinio imuniteto istorinę raidą ir jos įtaką šiuolaikiniam teisiniam reglamentavimui.
2. Išanalizuoti diplomatinio imuniteto reglamentavimą nacionaliniu, tarptautiniu ir dvišalių susitarimų lygmeniu.
3. Apibrėžti imuniteto taikymo ribas ir jų teisinį pagrindimą.
4. Nagrinėti piktnaudžiavimo diplomatinio imunitetu atvejus ir analizuoti tarptautinės teisės atsakomąsias priemones, taikomas reaguojant į tokius pažeidimus

Darbo objektas. Šio magistro darbo tyrimo objektas yra diplomatinio imuniteto institutas, jo teisinio reglamentavimo ribos ir piktnaudžiavimo atvejai.

Darbo metodika. Darbe buvo naudojami šie mokslinio tyrimo metodai:

1. **Istorinis metodas** buvo panaudotas atskleidžiant diplomatinį imunitetų kilmę ir jų raidos etapus nuo seniausių laikų iki šiuolaikinio reguliavimo.
2. **Sisteminis-loginis metodas** taikytas nagrinėjant diplomatinį imunitetų santykį su kitomis tarptautinės ir nacionalinės teisės normomis.
3. **Kokybinis metodas** buvo taikytas atliekant pusiau struktūruotus interviu su diplomatinės tarnybos atstovais. Šie interviu suteikė gilesnių įžvalgų apie praktines problemas, susijusias su diplomatinio imuniteto taikymu ir galimu piktnaudžiavimu, bei praturtino teorinę analizę realiais gyvenimo pavyzdžiais.
4. **Teleologinis metodas** naudotas aiškinant diplomatinio imuniteto tikslus ir jų taikymo prasmę tarptautinių santykių sistemoje.

Magistro darbo originalumas. Darbo autorės žiniomis, diplomatų tema magistro darbuose Lietuvoje nagrinėjama retai. Tuo tarpu užsienyje ši tema tyrinėjama plačiau ir išsamiau, tačiau daugumoje darbų diplomatinio imuniteto klausimai analizuojami teoriškai, retai atsižvelgiant į pačių diplomatų tarnybos patirtį ar nuomonę. Tarp peržiūrėtų darbų identifikuotas tik vienas – 2017 m. Vytauto Klimo magistro darbas „Diplomatų imunitetai ir jų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje“, kuriame daugiausia dėmesio skiriama diplomatinio imuniteto rūšims ir jų reglamentavimui nacionaliniame kontekste. Tačiau piktnaudžiavimo imunitetu problema liko nenagrinėta. Šio darbo originalumas pasižymi tuo, kad, priešingai nei minėtame darbe, čia nagrinėjami piktnaudžiavimo imunitetu atvejai bei imuniteto pabaigos pagrindai. Be to, darbe analizuojamos problemos ne tik Lietuvoje, bet ir platesniame tarptautiniame kontekste, atsižvelgiant į įvairių pasaulio regionų ir šalių praktiką. Darbo išskirtinumą taip pat sustiprina atlikti pusiau struktūruoti interviu su diplomatinės tarnybos atstovais, apklausiant praktikų nuomonę apie jiems suteikiamas teises ir jų taikymą. Tokiu būdu darbas neapsiriboja vien teorine analize, bet yra ir papildomas realių praktikų įžvalgomis. Šis požiūris leidžia pateikti šiuolaikišką ir subalansuotą vertinimą apie diplomatinio imuniteto taikymo praktiką bei pusiausvyrą tarp privilegijų ir atsakomybės.

Svarbiausi šaltiniai. Daugiausia dėmesio šiame darbe buvo skirtas tarptautinės teisės šaltinių, ypač 1961 m. Vienos konvencijai dėl diplomatinio santykių analizei. Taip pat plačiai naudotas Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas. Buvo nagrinėjami konkretūs dvišaliai susitarimai, tarp jų - 2023 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Ukrainos Ministrų kabineto susitarimas dėl diplomatinio atstovybių darbuotojų šeimų narių teisės vykdyti atlygintą veiklą bei 2019 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Egipto Arabų Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl reikalavimo turėti vizą netaikymo

diplomatinių pasų turėtojams. Taip pat darbe pasitelktas Eileen Denza Vienos konvencijos komentaras, kuris padėjo analizuoti konvencijos nuostatas jų tarptautinės taikymo praktikos kontekste. Naudoti įvairių užsienio autorių straipsniai ir knygos prisidėjo prie platesnio požiūrio į diplomatinio imuniteto teisinį reglamentavimą ir jo praktinius aspektus. Didelę empirinę reikšmę turėjo nuotoliniu būdu atlikti interviu su užsienyje dirbančiais diplomatinės tarnybos atstovais, jie padėjo geriau ir išsamiau suprasti diplomatinės tarnybos praktinį veikimą ir esamas problemas. Darbo priede pateiktos transkribuotos interviu ištraukos su sunumeruotomis eilutėmis, kurios cituojamos tekste.

1. DIPLOMATŲ IMUNITETŲ ISTORINĖ RAIDA IR REGLAMENTAVIMAS TEISĖS AKTUOSE

1.1 Diplomatus neliečiamybės atsiradimas ir raida

Diplomatus neliečiamybės sąvoka formavosi ir tobulėjo per šimtmečius, tapdama esmine tarptautinių santykių stabilumo ir diplomatinės tarnybos efektyvumo užtikrinimo priemone. Tai buvo ypač svarbu pasaulyje, kuriame dar nebuvo nusistovėjusių, suformuotų ir vienodai taikomų tarptautinės teisės normų.

Senovės civilizacijų laikais pasiuntinio neliečiamumo samprata kilo iš to meto tradicijų ir požiūrio į pasiuntinius iš svetimų žemių. Senovės tautos ir gentys, tokios kaip keltai, galai, teutonai, senovės graikai ir romėnai, tvirtai laikėsi savo įsitikinimų, kad nederėtų žaloti į jų žemę atvykusio svečio. Nors nepažįstamieji žmonės buvo laukiami jų žemėse, buvo manoma, kad jie gali turėti paslėptų, magiškų ar žalingų galių. Todėl prieš įleidžiant svetimšalius į bendruomenės teritoriją, dažnai būdavo atliekami specialūs ritualai, o jų nuginklavimas tapdavo būtina prevencine priemone, skirta neutralizuoti tiek fizinę, tiek magišką grėsmę. Įvairios etninės grupės, pavyzdžiui zulusai¹, apšlakstydavo svetimšalius žalia lipnia medžiaga, javanai² ištepavo juos vandeniu ir aliejumi, o totoriai³ priversdavo pereiti kelią tarp dviejų ugnių (Frey et al., 2020, p. 2). Todėl galime teigti, jog šventas pasiuntinio statusas iš dalies buvo siejamas su jų antgamtinėmis galiomis. Toks paprotys pasiuntinius laikyti šventais taip pat gali kilti iš praktikos samdant kunigus ir jų gyvybiškai svarbų vaidmenį atnešant taiką. Tie, kas nužudė pasiuntinį ar su juo blogai elgdavosi, galėjo būti nubausti mirties bausme. Laikui bėgant, kai siunčiančioji gentis bijojo, kad pasiuntinys gali būti neapsaugotas, jie ėmėsi siųsti moteris, kurios dažnai buvo

¹ Pietų Afrikos etninė grupė

² Indonezijos etninė grupė iš Javos salos

³ Tiurkų etninė grupė, gyvenanti Rusijoje, Ukrainoje ir Vidurinėje Azijoje

suvokiamos, kaip mažiau grėsmingos ir labiau viliojančios (Novakovic and Novaković, 2020, p. 2).

Nuo seniausių laikų, daugelis civilizacijų visame pasaulyje pastebėjo poreikį suteikti pasiuntiniams apsaugą ir neliečiamybę, nes tik ją suteikus tapo įmanoma palaikyti santykius tarp skirtinguose regionuose gyvenančių tautų. Pirmą kartą diplomatijos reikšmė tarptautiniams santykiams buvo atspindėta Indijos Manų įstatymuose, kuriuose diplomatijos menas siejamas su sugebėjimu išvengti karo ir įtvirtinti taiką (Petrauskas et al., 2003, p. 22). Nors civilizacijos suprato svarbą apsaugoti pasiuntinius nuo galimos žalos, skirtingų kultūrų teikiamos apsaugos lygis nebuvo vienodas. Pagrindiniai diplomatinio imuniteto pagrindai laikui bėgant pasikeitė - iš religinio pagrindo pamažu perėjo prie teisinio, o jo tikslingumas ir taikymas viso pasaulio mastu tapo precedentas. Galima teigti, kad nors pirminė diplomatinio imuniteto apraiška atsirado iš pagarbos ir mandagumo pasiuntiniams, ji peraugo šį slenkstį ir įsitvirtino kaip tarptautiniu mastu visame pasaulyje taikoma teisė.

Diplomatinis imunitetas yra tvirtai įsišaknijęs tarptautinės teisės principas, užtikrinantis diplomatų apsaugą nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos. Diplomatus neliečiamybės atsiradimas ir raida siekia senovės civilizacijų – Senovės Graikijos bei Romos – kūrimosi ir klestėjimo laikotarpį. Graikai ir romėnai pripažino diplomatų neliečiamybės ir apsaugos svarbą, nes diplomatų misija buvo laikoma šventąja ir ypatingąja, todėl jų neliečiamybė buvo siejama su aukštesniais teisės normų principais. Pavyzdžiui, Graikijoje diplomatų neliečiamybė buvo susijusi su religiniu pagrindu, kuomet pasiuntiniai buvo traktuojami kaip „Dzeuso ir žmonių pasiuntiniai“. Romoje diplomatai buvo laikomi asmenimis, kurių apsauga buvo svarbi tarptautinių santykių stabilumui, todėl bet koks smurtas prieš juos buvo traktuojamas kaip pažeidimas, kuris galėjo turėti rimtų pasekmių (Ogdon, 1937, p. 451).

Vienas žymiausių teisės filosofų ir teoretikų Hugo Grocijus reikšmingai prisidėjo prie diplomatinio imuniteto kodifikavimo. Jis buvo vienas pirmųjų mokslininkų, argumentavusių diplomatų apsaugos būtinybę, remdamasis tarptautinės teisės principais. Savo veikale 1625 m. *De Jure Belli ac Pacis* (liet. *Apie karo ir taikos teisę*) jis teigė, kad diplomatų imunitetas yra esminė ir būtina sąlyga tam, kad diplomatai galėtų vykdyti savo pareigas, nebijodami teisinių ar fizinių kliūčių. Šis kūrinys, tyrėjų pripažįstamas kaip vienas svarbiausių to laikotarpio teisinių veikalų, turėjo išskirtinę reikšmę tarptautinės teisės raidai: „tai vienas iš žymiausių darbų genijaus, kuris tarp visų kelių amžių laikotarpio kūrinių išsiskyrė kaip žmogaus pažangos pavyzdys ir sudaro vertingą žmonijos kartos paveldą“ (Hill, 1901).

H. Grocijus aiškiai pabrėžė, jog diplomatų saugumas yra būtinas tam, kad būtų užtikrinta taika ir tarptautinė komunikacija. Pasak jo, diplomatų imunitetas nėra tik privilegija, jis yra būtinybė, nes be šios apsaugos jų misijos, skirtos taikos deryboms ar kitoms svarbioms užduotims atlikti, taptų neįmanomos (Ogdon, 1937, p. 456). H. Grocijus taip pat buvo vienas pirmųjų, pripažinusių diplomatų imunitetą kaip universalią, visoms valstybėms privalomą teisę. Jis teigė, kad ši apsauga reiškia, jog pasiuntiniai, net ir būdami priimančiojoje šalyje, išlieka teisiškai kaip esantys savo šalyje. Kitaip tariant, diplomatai išlieka teisiškai pavaldūs savo valstybei, o ne vietos jurisdikcijai. Ši teorija tapo kertiniu akmeniu vėlesnėms diplomatinių privilegijų ir imuniteto normoms, įtvirtindama diplomatų teisinę apsaugą ir jų veiksmų nepriklausomumą nuo priimančiosios valstybės teisinės sistemos. H. Grocijaus idėjos turėjo didelę įtaką šiuolaikinės diplomatinės teisės formavimuisi, o jo teoriniai pagrindai buvo įtvirtinti tarptautiniuose dokumentuose, tokiuose kaip 1961 m. Vienos konvencija.

Vienu iš svarbiausių įvykių tarptautinės teisės raidai dažnai laikoma 1648 m. Vestfalijos taikos sutartis, užbaigusi Trisdešimties metų karą (1618 - 1648). Ji tapo esminiu tarptautinės teisės formavimo šaltiniu, pakeitusiu galios pusiausvyrą Europoje bei susilpninusiu popiežiaus ir religijos įtaką to meto pasauliui. Taip pat ši sutartis atliko svarbų vaidmenį formuojant diplomatinio imuniteto pagrindus – ji įtvirtino valstybių suvereniteto, teisinės lygybės ir nesikišimo principus, kurie vėliau tapo esminiu diplomatų apsaugos pagrindu.

Ši sutartis pažymėjo perėjimą nuo viduramžių hierarchinės tvarkos, kurioje pagrindinę valdžią turėjo Šventoji Romos imperija, prie sistemos, kurioje visos valstybės tapo savarankiškais subjektais, sudariusiais vieningą pasaulinę politinę sistemą (Gross, 1948, p. 29). Toks pasikeitimas reikalavo naujų mechanizmų, reguliuojančių diplomatinis santykius, įskaitant pasiuntinių ir atstovų, kurie tarpininkavo tarp suverenių valstybių, apsaugą.

Svarbu pabrėžti, jog Vestfalijos taika sukūrė tarptautinę teisinę sistemą, kuri užtikrino sutarčių laikymąsi bei įvedė jų vykdymo sistemą. Joje buvo įtvirtinta tarpusavio garantijų sąvoka, pagal kurią visos šalys įsipareigojo ginti ir saugoti kiekvieną šios taikos susitarimo nuostatą, prieš bet kokią priešą, nepriklausomai nuo valstybės išpažįstamos religijos (Gross, 1948, p. 24). Šis principas ne tik sustiprino diplomatinis santykius, bet ir užtikrino diplomatų kaip neutralių derybų dalyvių apsaugą. Be to, taikos sutartyje pabrėžiama teisinio reguliavimo svarba, pranokusi religinę valdžią ir vėliau mokslininkų apibūdinta kaip savotiška norminė struktūra arba moderniosios pasaulio tvarkos konstitucija (Kampmann, 2020, p. 65). Įtvirtinusi suvereniteto principą kaip esminį

tarptautinės teisės sistemos elementą, Vestfalijos taika sudarė prielaidas diplomatiniam imunitetui atsirasti ir užtikrino, kad valstybių atstovai galėtų vykdyti jiems pavestas vykdyti funkcijas, naudodamiesi tarptautine teisine apsauga.

Diplomatinės istorijos raida ir jos santykis su užsienio politikos formavimu lėmė diplomatų neliečiamybės principo institucionalizavimą tarptautinėje teisėje. Anot istoriko R. J. McMahon, diplomatijos atsiradimo istorija ilgą laiką buvo laikoma viena iš seniausių istorinių disciplinų, tačiau kaip profesionali akademinė sritis ji įsitvirtino gana vėlai – tik XX a. viduryje, kai buvo pradėtas tyrinėti valstybės vaidmuo formuojant užsienio politiką bei diplomatinius santykius tarp valstybių (McMahon, 2005, p. 94). Ši raida leido suvokti diplomatinius santykius kaip sudėtingą tarpusavio ryšių tinklą, kurio stabilumas priklausė nuo tam tikrų taisyklių ir normų laikymosi. Tarp svarbiausių ankstyvųjų tyrėjų, pabrėžusių valstybės vaidmenį diplomatijoje, buvo Samuelis Flaggas Bemisas ir Dexteris Perkinsas, kurie koncentravosi į aukščiausių politikos formuotojų veiklą bei diplomatijos reglamentavimą (McMahon, 2005, p. 96). Jų požiūris atspindėjo tradicinę diplomatijos sampratą, kurioje valstybės buvo laikomos pagrindinėmis tarptautinės teisės sistemos dalyvėmis, o diplomatinės teisės normos – priemonėmis, skirtomis užtikrinti stabilų tarpusavio bendradarbiavimą. Laikui bėgant, diplomatijos ištakų tyrimai plėtėsi ir apėmė ne vien valstybių politiką, bet ir tarptautinių organizacijų bei teisinių normų įtaką diplomatinį santykių plėtrai.

Ilgainiui mokslininkai pradėjo analizuoti ne tik valstybės, bet ir tarptautinių institucijų indėlį į diplomatinės teisės normų formavimą, todėl buvo suformuotos universalios taisyklės, tokios kaip diplomatinė neliečiamybė. Tai rodo, kad diplomatų neliečiamybė nebuvo vien teismų sprendimų pasekmė, bet ir ilgainiui tapo tarptautinės sistemos stabilumo pagrindu. Vienas svarbiausių pasikeitimų buvo diplomatų neliečiamybės principo stiprinimas tarptautinėje teisėje. Diplomatinis imunitetas kaip teisinė garantija, užtikrinanti diplomatinės veiklos efektyvumą ir saugumą, iš pradžių buvo suvokiama kaip dvišalių susitarimų dalis (McMahon, 2005, p. 103). Diplomatinis imunitetas pamažu tapo universalia tarptautinės teisės norma, įtvirtinta daugiašalėse konvencijose, tokiose kaip 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinio santykių. Galime teigti, kad diplomatinis imunitetas išsivystė ne tik kaip praktinis diplomatijos veiklos poreikis, bet ir kaip būtina priemonė užtikrinti tarptautinės teisės sistemos stabilumą bei valstybių tarpusavio pasitikėjimą.

Pagrindinis teisės aktas, padaręs reikšmingiausią įtaką, yra 1961 metų Vienos konvencija dėl diplomatinio santykių (toliau – VKDS arba Vienos konvencija). Ji tapo ne tik svarbiausiu, bet ir vienu sėkmingiausių diplomatinio imuniteto teisinio pagrindo

šaltinių. Šios konvencijos ištakos siekia XX a. pradžią, kai Tautų Sąjunga 1924–1929 m. mėgino kodifikuoti diplomatinis santykius, tačiau galutinis daugiašalis susitarimas buvo pasiektas tik po Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijos įsikišimo, po kurio pavyko sukurti daugiašalį susitarimą (Langhorne, 1992, p. 4). Konvencija ne tik įtvirtino esminius diplomatinio imuniteto elementus, bet ir suformavo aiškų teisinį pagrindą, kuris tebėra aktualus ir šiandien (Petrauskas, Z. et al. 2003, p. 35).

VKDS 1961 m. pažymėjo ilgamečio diplomatinio reguliavimo proceso kulminaciją. Konvencijos nuostatų dėka buvo suvienodinti diplomatų imunitetai ir privilegijos, suteikiančios jiems išimtis nuo priimančios valstybės jurisdikcijos ir užtikrinančios veiksmingą tarptautinę bendravimo sistemą. Be to, konvencija išsamiai kodifikavo per šimtmečius susiformavusias pagrindines tarptautinės diplomatinės teisės normas, įskaitant taisykles dėl diplomatinio imuniteto, jų apimtį bei taikymo ribų. Ji tiksliai apibrėžė, kokie subjektai gali naudotis diplomatiniais imunitetais ir kokio masto apsauga jiems suteikiama, apimant ne tik diplomatinį, bet ir administracinį, techninį bei aptarnaujantį personalą ir netgi privačius darbininkus.

Šis susitarimas tapo modernios diplomatinės teisės pagrindu ir iki šiol išlieka viena svarbiausių tarptautinės teisės konvencijų. Tiek akademinė bendruomenė, tiek praktikuojantys diplomatai pripažįsta, kad Vienos konvencija tebėra tarptautinės diplomatijos pagrindas (Bruns, 2015, p. 453). Diplomatinio santykių kodifikavimo būtinybę lėmė pasaulio politinės ir kultūrinės įvairovės didėjimas, todėl būtent perėjimas prie politiškai ir kultūriškai įvairesnės pasaulio tvarkos reikalavo diplomatinio papročių kodifikavimo Vienos konvencijoje.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad diplomatų imunitetas, iš pradžių atsiradęs kaip išskirtinė privilegija, palaipsniui tapo būtinu reikalavimu, užtikrinančiu tarptautinių santykių funkcionavimą. Nors iš pradžių diplomatinis imunitetas formavosi daugiau kaip kultūrinė ir religinė tradicija, ilgainiui įsitvirtino kaip viena svarbiausių tarptautinės teisės normų. Jo plėtra nuo paprotinės teisės iki kodifikuotų tarptautinių sutarčių, ypač 1961 m. Vienos konvencijos, parodo aiškų tarptautinės bendruomenės siekį sukurti nuoseklų ir vieningą diplomatinio santykių reguliavimą.

1.2 Nacionalinis teisinis reglamentavimas

Norint suprasti, kaip diplomatinis imunitetas įgyvendinamas praktikoje, būtina analizuoti ne tik tarptautinius susitarimus, bet ir Lietuvos nacionalinius teisės aktus, kurie nustato diplomatų veiklą bei jų imuniteto taikymą. Lietuvos diplomatinės tarnybos veiklą reglamentuoja ne vienas teisės aktas, tačiau pagrindinis šaltinis yra Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas (toliau – Diplomatinės tarnybos įstatymas), kuris

detalizuoja diplomatų veiklos organizavimą, atsakomybės ir privilegijų ribas bei neliečiamybės taikymo sąlygas (Diplomatinės tarnybos įstatymo 2 str.). Šis įstatymas yra suderintas su tarptautinėmis sutartimis, tarp jų 1961 m. Vienos konvencija dėl diplomatinės santykių.

Lietuvoje diplomatai laikomi statutiniais valstybės tarnautojais, turinčiais diplomatinį rangą ir dirbančiais pagal specialią tarnybos sutartį (Diplomatinės tarnybos įstatymo 3 str. 1 d.). Tačiau diplomatinė tarnyba pasižymi griežtais etikos reikalavimais - diplomatai privalo ne tik įgyvendinti valstybės užsienio politiką, bet ir atitikti specifinius elgesio standartus. Diplomatus veikia taikomi skaidrumas, profesionalumas ir atsakomybė užtikrinantys principai. Jie įpareigoja diplomatus priimti atsakomybę už savo veiksmų padarinius, tinkamai naudoti konfidencialią informaciją bei valstybinius dokumentus. Keliamas reikalavimas būti lojaliam valstybei ir jos konstitucinei santvarkai. Tai reiškia, jog diplomatas turi veikti tik Lietuvos interesais, negali pažeisti konstitucinės santvarkos ir privalo imtis visų teisinių veiksmų jai apsaugoti. Lankstumo principas pabrėžia būtinybę prisitaikyti prie nuolat kintančių darbo sąlygų, tokių kaip technologiniai pokyčiai ir nauji tarptautinės politikos iššūkiai. Tarnybos metu taip pat reikalaujama veikti neutraliai, nesavanaudiškai ir tik išimtinai viešo intereso labui (Diplomatinės tarnybos įstatymo 5 str.). Darytina išvada, kad toks nuoseklus ir išsamus diplomatinės veiklos principų reglamentavimas padeda stiprinti diplomatų profesinį patikimumą ir skaidrumą, o tai reikšmingai stiprina visuomenės pasitikėjimo diplomatine tarnyba bei valstybės atstovybe tarptautinėje erdvėje.

Diplomatų veikla grindžiama aiškia tarnybos hierarchija, kuri apibrėžia ne tik pareigų lygmenį, bet ir diplomatinės atsakomybės apimtį. Lietuvos diplomatinė sistema apima aštuonis rangus, kurie parodo diplomato vietą tarnyboje, jo pareigų lygmenį bei atstovavimo valstybės interesams svarbą. Žemiausias rangas – atašė, dažniausiai skiriamas karjeros pradžioje, kai diplomatus pavedamos techninio pobūdžio užduotys. Toliau eina trečiojo, antrojo ir pirmojo sekretoriaus rangai, kurie atspindi diplomato augimą patirties ir atsakomybės požiūriu. Aukštesnį lygį žymi patarėjo ir ministro patarėjo rangai, kurių turėtojai dažniausiai dalyvauja aukštesnio lygio politinėse konsultacijose ar vadovauja atskiriems skyriams. Vieni aukščiausių – nepaprastojo pasiuntinio ir įgaliotojo ministro bei nepaprastojo ir įgaliotojo ambasadoriaus rangai, kurie yra suteikiami diplomatams, turintiems didelę patirtį ir vadovaujantiems Lietuvos atstovyboms užsienyje (Diplomatinės tarnybos įstatymo 59 str.). Tokia struktūruota sistema padeda užtikrinti ne tik sklandų tarnybos veikimą, bet ir skatina nuosekliai augti karjeros laiptais.

Be nacionalinių rangų, tarptautiniu lygiu taikomas ir diplomatinį klasių skirstymas, numatytas Vienos konvencijos 14 straipsnyje. Ši klasifikacija taikoma tik atstovybių vadovams. Jie skirstomi į tris klases: (1) ambasadorius ir nuncijus, (2) pasiuntinius ir ministrus, (3) reikalų patikėtinius. Klasės padeda suvienodinti diplomatų statusą tarp valstybių ir užtikrina tinkamą atstovavimo lygmenį bei atitiktį diplomatinėms etiketo taisyklėms. Kuriai klasei priklausys paskirtasis atstovas, paprastai nustatoma dvišaliu susitarimu tarp atstovaujančiosios ir priimančiosios valstybių. Dažniausiai valstybės apsikeičia tos pačios klasės diplomatais.

Šalia aiškaus rangų pasiskirstymo, taip pat svarbus ir rotacijos principas. Jis atskleidžia diplomatinės tarnybos esmę – diplomatas nėra siejamas su konkrečia užsienio valstybe, kurioje jis atlieka terminuotą tarnybą, o tarnauja Lietuvos valstybei ir visą savo tarnybos laikotarpį išlieka lojalus jos konstitucinei santvarkai (Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, 2013, p. 529). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra pažymėjęs, kad diplomatų sutikimo reikalavimas dėl paskyrimo į užsienio valstybę paneigtų šio principo esmę ir leistų asmeniui pačiam formuoti savo paskyrimą, o tai būtų nesuderinama su diplomatinės tarnybos veiklos logika (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-1229/2010).

Diplomatams išduodamas specialus diplomatinis pasas, kuris kartu su jo oficialiu paskyrimu liudija jų statusą ir įgaliojimus veikti valstybės vardu. Šis dokumentas ne tik formaliai patvirtina teisę atstovauti Lietuvai tarptautinėje erdvėje, bet ir palengvina kasdienę diplomato veiklą užsienyje - suteikia galimybę naudotis privilegijomis, tokiomis kaip, laisvas judėjimas, mokesčių išimtis ar supaprastintos procedūros pasienyje (Diplomatinės tarnybos įstatymo 64, 65 str.). Diplomatinis pasas Lietuvoje suvokiamas plačiau, ne vien kaip diplomato rangą turinčio asmens atributas. Jis išduodamas ne tik nuolatines pareigas einantiems asmenims, bet ir prezidentui, seimo nariams, religinių bendruomenių hierarchams bei asmenims, siunčiamiems vykdyti specialių misijų. Toks platus pasų išdavimo modelis atspindi išplėstinį diplomatinio statuso suvokimą ir rodo, kad diplomatinės funkcijos gali būti įgyvendinamos įvairiomis formomis, priklausomai nuo konkretaus valstybės užsienio politikos konteksto.

Nors diplomatinis pasas pirmiausia yra teisinis dokumentas, praktikoje jis įgyja ir reikšmingą socialinį aspektą. Diplomatai pastebi, kad šis dokumentas tampa ne tik privilegijų garantu, bet ir tam tikru prestižo bei statuso simboliu. Kaip pažymi interviu dalyvis: „Diplomatinis pasas ir tave įpareigoja, ir kitus įpareigoja į tave truputėlį kitaip žiūrėti. Tai yra statusas, kuriuo tu būdamas turtingiausias ar gražiausias negausi, šį statusą

reik užsitarnauti“ (Interviu eil. 345-348). Toks suvokimas parodo, kad diplomatinės privilegijos veikia ne tik teisės, bet ir socialinio pripažinimo kontekste, o tai gali turėti įtakos tiek diplomato elgesiui, tiek visuomenės lūkesčiams.

Svarbu akcentuoti, kad Lietuvos teisinis reguliavimas neapsiriboja tik privilegijų suteikimu, jis taip pat apibrėžia diplomato atsakomybės ribas. Jei diplomatas padaro žalą Lietuvos valstybei, pavyzdžiui, netinkamai naudoja valstybės turtą ar pažeidžia tarnybinės etikos normas, tokiu atveju žalą atlygina Užsienio reikalų ministerija. Ši institucija turi teisę reikalauti kompensacijos iš paties diplomato. Kai žala padaroma netyčia, iš diplomato galima reikalauti ne daugiau devynių vidutinių jo atlyginimų dydžio sumos. Tuo tarpu nustačius, kad žala padaryta tyčia, diplomatas atsako pilna apimtimi (Diplomatinės tarnybos įstatymo 76 str.). Toks reguliavimo modelis padeda išlaikyti pusiausvyrą tarp suteikiamų imunitetų ir asmeninės atsakomybės. Viena vertus, jis apsaugo diplomata nuo nepagrįstų ar perteklinių ieškinių, kurie gali būti naudojami kaip politinio spaudimo priemonė. Kita vertus, neleidžia piktnaudžiauti tarnybine padėtimi ar išvengti atsakomybės už rimtus tarnybinius nusižengimus.

Lietuvos teisės aktai taip pat reglamentuoja, kaip taikoma baudžiamoji jurisdikcija diplomatomis ir kitiems privilegijuotiems asmenims. Užsienio valstybių diplomatai, neturintys Lietuvos Respublikos pilietybės, naudojami visiškai imunitetu nuo baudžiamosios atsakomybės. Tuo tarpu aptarnaujančio personalo nariai ir diplomatai, turintys Lietuvos Respublikos pilietybę, šiuo imunitetu naudojami tik tiek, kiek jų veiksmai susiję su tarnybinių pareigų vykdymu (Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių 9 str.). Tais atvejais, kai asmenys, besinaudojantys diplomatine neliečiamybe pagal tarptautinę teisę, padaro nusikalstamą veiką Lietuvos Respublikos teritorijoje, jų atsakomybės klausimas sprendžiamas vadovaujantis tarptautinėmis sutartimis ir Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu. Tokiems asmenims negali būti taikomas sulaikymas ar suėmimas, o bet kokie procesiniai veiksmai gali būti atliekami tik su jų sutikimu, kurį būtina gauti per Užsienio reikalų ministeriją (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 5 str.). Tokios nuostatos atskleidžia valstybės siekį suderinti diplomatinių privilegijų apsaugą su teisinės atsakomybės užtikrinimu, kartu laikantis tarptautinių įsipareigojimų.

Šis mechanizmas rodo, kad net ir suteikiant diplomatomis imunitetą, Lietuva siekia išlaikyti pusiausvyrą tarp suteikiamų privilegijų ir atsakomybės už neteisėtus veiksmus. Galime daryti išvadą, kad toks žalos atlyginimo modelis yra pagrįstas, nes leidžia apsaugoti diplomata nuo nepagrįstų ieškinių, tačiau kartu neužkerta kelio atsakomybės taikymui tais atvejais, kai veiksmai akivaizdžiai prieštarauja įstatymams ar etikos normoms.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos diplomatinės tarnybos teisinis reguliavimas yra suderintas su tarptautinėmis normomis, tačiau tuo pačiu išlaiko tam tikras Lietuvos teisinei sistemai būdingas specifines nuostatas. Nors diplomatams suteikiama ši teisinė apsauga vykdam savo funkcijas, jie privalo laikytis griežtų etikos ir elgesio normų bei vykdyti diplomatinis įsipareigojimus. Taigi, nacionalinis reguliavimas sukuria svarų pagrindą diplomatinų imunitetų įgyvendinimui. Vis dėlto siekiant suprasti diplomatinės teisės taikymą, būtina analizuoti tarptautinius šaltinius, kurie formuoja šių normų bendrą sistemą.

1.3 Tarptautinis teisinis reglamentavimas

Nacionaliniai teisės aktai, įgyvendinantys pagrindines diplomatinės teisės nuostatas, įprastai perima tarptautinių susitarimų elementus, todėl nacionalinis reguliavimas dažnai atspindi tarptautinę doktriną. Diplomatinės misijos kuriamos remiantis ilgalaikę normų ir garantijų sistema, kurios tikslas – užtikrinti užsienio valstybių atstovų apsaugą ir jų veiklos efektyvumą (Cusumano & Kinsey, 2019, p. 1). Istoriskai šios garantijos buvo paprotinės teisės dalis, tačiau XX a. viduryje jos buvo suvienodintos ir kodifikuotos Vienos konvencijoje dėl diplomatinų santykių.

Per daugiau nei šešiasdešimt metų nuo Vienos konvencijos įsigaliojimo ji išliko vienu svarbiausių ir plačiausiai pripažįstamų diplomatinės teisės reglamentavimo šaltiniu. Jos normos tapo paprotinės teisės dalimi ir dažnai taikomos net ir toms valstybėms, kurios formaliai nėra prisijungusios prie konvencijos (Castro, 2014, p. 358). Šis universalumas rodo ne tik konvencijos teisinę svarbą, bet ir jos praktinį prisitaikymą prie kintančių tarptautinių santykių poreikių.

Svarbu pažymėti, kad diplomatu yra laikomas atstovybės vadovas arba diplomatinio personalo narys (VKDS 1 str.). Šis apibrėžimas itin reikšmingas šio darbo kontekste, nes leidžia tiksliai identifikuoti asmenis, kuriems taikomos diplomatinės privilegijos ir imunitetai. Tai padeda išvengti interpretacinių ginčų ir atskleidžia, jog privilegijos ir imunitetai nėra skirti asmeniniam diplomatų patogumui, o veikiau būtini tam, kad diplomatinės atstovybės galėtų efektyviai vykdyti savo funkcijas, užtikrindamos nenutrūkstamą ir nešališką valstybių komunikaciją. Būtent šis funkcionalumo principas yra visos diplomatinės teisės pagrindas – be jo privilegijų sistema prarastų savo prasmę.

Vienas svarbiausių šios konvencijos aspektų yra diplomatinų atstovų asmens neliečiamumas. Pagal šią nuostatą diplomatas negali būti suimtas, sulaikytas ar kitaip veikiamas bet kokiomis prievartos priemonėmis, o priimančioji valstybė įpareigojama ne tik gerbti orumą, bet ir aktyviai užtikrinti apsaugą nuo bet kokio išorinio kišimosi į jo asmens laisvę ar orumą (VKDS 9 str.). Ši neliečiamybė yra daugiau nei formalus statusas -

tai esminė garantija, leidžianti diplomatinėms funkcijoms būti vykdomoms be baimės dėl galimo politinio ar teismo spaudimo. Visgi praktikoje ši norma nėra absoliuti. Tam tikrais atvejais, kai diplomato veiksmai kelia tiesioginę grėsmę viešajai tvarkai ar saugumui, pavyzdžiui vairavimas esant neblaiviam, priimančioji valstybė gali taikyti proporcingas laikinas priemones, kurių tikslas ne nubausti asmenį, bet užkirsti kelią žalos padarymui (Castro, 2014, p. 361).

Diplomatinių patalpų neliečiamybė yra dar vienas pamatinis principas, saugantis atstovybės erdvę nuo bet kokio priimančiosios valstybės įsikišimo ar fizinio pažeidimo. Priimančiosios valstybės institucijoms draudžiama įžengti į šias patalpas be diplomatinės atstovybės vadovo leidimo. Ši apsauga taip pat taikoma ir diplomato gyvenamajai vietai, kuri laikoma lygiaverte diplomatinės misijos patalpoms (VKDS 22, 30 str.). Archyvai laikomi neliečiamais, nepriklausomai nuo jų buvimo vietos, o personalui yra garantuojama teisė laisvai judėti valstybės teritorijoje, išskyrus ribotas saugumo zonas (VKDS 24, 26 str.). Tačiau gali kilti klausimas, kas patenka į sąvoką „archyvai“? Nors Vienos konvencija dėl diplomatinių santykių nenumato šios sąvokos, ji yra išplečiama ir detalizuojama kituose teisės aktuose. Pavyzdžiui, 1963 m. Vienos konvencijos dėl konsulinės santykių 1 straipsnio 1 dalis nurodo, kad „konsuliniai archyvai“ apima visus konsulinės įstaigos dokumentus, korespondenciją, knygas, filmus, garso įrašus ir registrus, taip pat šifrus ir kodus, kartotekas ir bet kokius baldus, skirtus archyvų apsaugai.

Vis dėlto šių nuostatų taikymas praktikoje susiduria su rimtais iššūkiais. 2024 m. balandį Izraelis įvykdė oro smūgį prieš Irano konsulatą Damaske, per kurį buvo visiškai sunaikintas pastatas ir žuvo keli Irano pareigūnai. Nors Izraelis teigė taikęsis į karinį pastatą, daugelis valstybių ir tarptautinės teisės ekspertų šį veiksma įvardino kaip aiškų diplomatinės neliečiamybės principo pažeidimą. Konsulatas formaliai yra diplomatinės teisės saugoma patalpa, turinti neliečiamybės statusą, todėl šis incidentas sukėlė visuomenės pasipiktinimą ir iškėlė klausimą dėl normų veiksmingumo konfliktinių situacijų metu (Beaumont and Graham-Harrison, 2024). Tarptautinėje teisėje nėra aiškaus mechanizmo, kuris užtikrintų diplomatinių patalpų apsaugos įgyvendinimą, kai pažeidimą įvykdo kita valstybė. Manoma, kad šis atvejis neigiamai iliustruoja ribą tarp teisinės normos ir tarptautinės politikos realybės. Net ir griežčiausiai įtvirtintos taisyklės tampa pažeidžiamos, kai jos sąmoningai ignoruojamos valstybių, siekiančių savo strateginių tikslų.

Diplomatinės teisės normos neapsiriboja tik fizine ar teisine neliečiamybe, jos taip pat apima diplomatų apsaugą nuo vietinių pareigų ir įsipareigojimų, galinčių trukdyti jų funkcijų vykdymui. Tarnybą einantis asmuo yra atleidžiamas nuo visų rūšių viešųjų

paslaugų bei karinių prievolių, įskaitant rekviziciją, kontribuciją ir prievolę suteikti būstą kariuomenei (VKDS 35 str.). Ši apsauga užtikrina, kad diplomatai būtų visiškai išlaisvinti nuo bet kokių vietinių įsipareigojimų, kurie galėtų trukdyti jų diplomatinių funkcijų vykdymui arba kompromituoti jų nepriklausomumą priimančiosios valstybės atžvilgiu.

Diplomato asmeninis bagažas nėra tikrinamas, išskyrus tuos atvejus, kai egzistuoja pagrįstas pagrindas manyti, jog jame yra draudžiamų ar karantino taisyklės pažeidžiančių daiktų. Tokiu atveju patikra turi būti vykdoma diplomato akivaizdoje (VKDS 36 str.). Vis dėlto ši nuostata buvo priimta daugiau kaip prieš šešis dešimtmečius, kai nei tuo metu egzistavę saugumo iššūkiai, nei turimos technologijos nesudarė prielaidų kelti klausimo dėl diplomatinių siuntų patikros. Tuo laikotarpiu nebuvo įprasta naudoti rentgeno ar radioaktyvumo detektorių, o pačių diplomatinių siuntų tikrinimas buvo laikomas tiesiog neįmanomu.

Šiuolaikinė praktika iš esmės pasikeitė - vis daugiau valstybių taiko diplomatinių siuntų skenavimą, o kai kurios oro linijos net atsisako vežti šias siuntas, jei jos nebuvo tinkamai patikrintos (Denza, 2016, p. 134). Nors diplomatinis paštas išlieka neliečiamas, oro uostuose vis dažniau taikomos tokios patikros priemonės kaip rentgeno ar radioaktyvumo detektoriai. Tarptautinė praktika leidžia naudoti tik tas priemones, kurios nedaro tiesioginės intervencijos į patį bagažą ir neatskleidžia pačio siuntų turinio. Tai gali būti, pavyzdžiui, narkotines medžiagas aptinkantys tarnybiniai šunys ar spindulius skleidžiantys detektoriai. Tuo tarpu įranga, galinti atskleisti dokumentų turinį ar nuskaityti elektroninius įrenginius, būtų laikoma diplomatinės neliečiamybės pažeidimu.

Diplomatinio paso privilegijos, apie kurias kalbėjo pašnekovas, atskleidžia, kad šis dokumentas gali tapti ne tik apsaugos priemone, bet ir potencialaus piktnaudžiavimo šaltiniu. Pasak diplomato, „didžioji dalis oro uostų turi specialius praėjimus, diplomatams ir orlaivių įguloms, kur nereikia stovėti bendroje eilėje“ (Interviu eil. 52-53). Tai reiškia, kad diplomatai dažnai turi teisę judėti mažiau kontroliuojamu srautu, kuriame patikros priemonės taikomos ribotai. Pašnekovas atvirai pripažino, kad „diplomatiniu bagažu pravežti aukso luitus yra mažoji blogybė, bet tikrai yra kas veža ginklus, narkotikus ir taip toliau“ (Interviu eil. 54-55). Nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog tokie pavyzdžiai vien kelia grėsmę diplomatinės teisės reputacijai, interviu metu taip pat buvo akcentuota, kad diplomatinis imunitetas dažnai naudojamas ir teisėtiems tikslams pasiekti. „Mes irgi kartais vežamės dokumentus, kurių negalima rodyti, pavyzdžiui, dešimt, dvidešimt pasų. Paprastas žmogus už tai tikriausiai būtų sulaikytas“ (Interviu eil. 58-64). Tai parodo, kad praktikoje diplomatinė neliečiamybė gali būti tiek būtinas darbo įrankis, tiek

piktnaudžiavimui atvira erdvė, kurios kontrolė lieka stipriai priklausoma tiek nuo siunčiančiosios valstybės, tiek nuo paties diplomato sąžiningumo.

Ryškus šios problematikos pavyzdys įvyko 2015 m., kai Šiaurės Korėjos diplomatas buvo trumpam sulaikytas Dakos oro uoste. Bangladešo pareigūnai, skenuodami jo bagažą, aptiko 27 kilogramus aukso luitų ir papuošalų. Nors pagal Bangladešo įstatymus auksas buvo areštuotas kaip kontrabanda, diplomatas nebuvo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn dėl turėto diplomatinio statuso. Jis buvo perduotas ambasada ir vėliau išsiųstas iš šalies (North Korean diplomat caught smuggling..., 2015). Šis atvejis išryškina piktnaudžiavimo riziką, kai diplomatinė neliečiamybė tampa kliūtimi efektyviai teisėsaugos reakcijai esant akivaizdžiam pažeidimui.

Diplomatinių privilegijų ir imunitetų įgyvendinimo mechanizmai yra neatsiejami nuo diplomatų funkcijų efektyvumo. Tik užtikrinus jų apsaugą nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos, diplomatinė tarnyba gali būti vykdoma laisvai ir nešališkai. Asmenys, einantys diplomato tarnybos pareigas, yra apsaugoti nuo baudžiamosios, civilinės ir administracinės jurisdikcijos (VKDS 31 str.). Taip pat jie neprivalo duoti parodymų kaip liudytojai, taip sustiprinant jų apsaugą nuo bet kokio teisminio spaudimo priimančiojoje valstybėje. Vis dėlto šios apsaugos nėra absoliučiai garantuojamos. Jų įgyvendinimas priklauso nuo valstybės pasirengimo laikytis tarptautinių įsipareigojimų. Istorija rodo, kad esant politinės valios trūkumui ar tarptautinės įtampos aplinkybėms, diplomatiniai imunitetai tampa pažeidžiami, o teisės normos – ignoruojamos. Tokie atvejai, kurių analizė pateikiama tolesniuose skyriuose, atskleidžia, kiek tarptautinė teisė iš tikrųjų priklauso nuo valstybių geros valios ir politinio įsipareigojimo ją vykdyti.

Nors Vienos konvencija įtvirtina universalius principus, praktikoje valstybės neretai susiduria su situacijomis, kurioms būtina taikyti lankstesnius ir konkretesnius reguliavimo mechanizmus. Tokiais atvejais ypač svarbų vaidmenį įgauna dvišaliai susitarimai, leidžiantys šalims prisitaikyti prie specifinių diplomatinių poreikių.

1.4 Dvišaliai susitarimai

Daugelis valstybių, įskaitant ir Lietuvą, sudaro dvišalius susitarimus, kuriais sprendžiami konkretūs praktiniai diplomatinių santykių aspektai. Vienas tokių pavyzdžių yra 2023 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Ukrainos Ministrų kabineto susitarimas dėl diplomatinių atstovybių darbuotojų šeimų narių teisės dirbti. Šis susitarimas atspindi šiuolaikinę tendenciją atsisakyti požiūrio, kad diplomato šeimos nariai yra tik pasyvūs tarnybos dalyviai ir jiems sudaroma galimybė tapti aktyviais priimančiosios valstybės darbuotojais. Toks sprendimas atspindi valstybių pastangas derinti diplomatinių privilegijų

taikymą su šeimos narių asmeninio statuso liberalizavimu ir atskleidžia šiuolaikinės diplomatijos poreikį lanksčiau reaguoti į kintančius diplomato šeimos narių poreikius.

Pagal šį susitarimą, kartu su diplomatu atvykę šeimos nariai gali įsidarbinti tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuje, prisitaikydami prie priimančiosios valstybės darbo rinkos. Vis dėlto ši teisė gali būti ribojama srityse, kurias valstybė sieja su nacionaliniu saugumu ar ten, kur dirbti leidžiama tik tos šalies piliečiams, vadovaujantis nacionaliniais teisės aktais (2 str.). Tokie ribojimai parodo valstybių pastangas išlaikyti balansą tarp diplomatinų privilegijų taikymo ir nacionalinių šalies saugumo reikalavimų vykdymo.

Šeimos narių įsidarbinimas nėra savaime įvykstanti procedūra. Tam reikalingas oficialus dvišalis derinimo procesas, kuriame abi valstybės koordinuoja leidimo suteikimo procedūrą. Siunčiančiosios valstybės diplomatinė atstovybė privalo pateikti pranešimą priimančiosios valstybės Užsienio reikalų ministerijai, informuodama apie asmens ketinimą įsidarbinti. Tai ne tik įtvirtina skaidrumo principą, bet ir leidžia priimančiajai valstybei savarankiškai įvertinti situaciją bei priimti sprendimą dėl leidimo suteikimo (3 str.). Šis procesas parodo, kaip dvišaliai susitarimai derina diplomatinų lengvatų suteikimą su vidaus kontrolės ir suverenumo apsaugos mechanizmais.

Kyla natūralus klausimas – kas nutinka, jei diplomato šeimos narys, dirbdamas priimančiojoje valstybėje, padaro žalą ar net įvykdo nusikalstamą veiką? Tokiose situacijose imunitetų klausimas tampa itin svarbus. Lietuvos ir Ukrainos susitarime šie atvejai yra minimi ir teigiama, jog imuniteto taikymo būdas priklauso nuo teisinės atsakomybės rūšies.

Civilinės ir administracinės atsakomybės atveju, siunčiančioji valstybė iš karto atsisako šeimos nario imuniteto visais atvejais, kai šio asmens padaryta žala yra susijusi su darbo santykiais priimančiojoje valstybėje. Tai reiškia, kad šeimos narys gali būti patrauktas atsakomybėn, pavyzdžiui, dėl darbo ginčo ar žalos atlyginimo ieškinio ir tokiu atveju siunčiančioji valstybė iškart atsisakys imuniteto nuo teismo sprendimo vykdymo (5 str.). Valstybės siekia užtikrinti, jog diplomato šeimos nariai dirbdami jaustų atsakomybę elgtis tinkamai ir netaptų visiškai apsaugoti nuo civilinių ir administracinių procedūrų.

Tuo tarpu baudžiamosios atsakomybės atveju taikomas papildomas saugiklis – net ir kilus įtarimams dėl nusikalstamos veikos padarymo, imunitetas nėra panaikinamas automatiškai, o sprendimą dėl jo atsisakymo priima siunčiančioji valstybė. Jei šeimos narys kaltinamas nusikalstama veika, padaryta dirbant, priimančioji valstybė gali pateikti prašymą atsisakyti imuniteto, kurį siunčiančioji valstybė įsipareigoja greitai apsprastyti (6 str.). Nors tokia tvarka siekiama užtikrinti teisinę atsakomybę, sprendimų kontrolė išlieka siunčiančiosios valstybės rankose. Tai padeda išlaikyti pusiausvyrą tarp diplomatinės

apsaugos ir teisėtumo vykdymo. Tačiau kyla klausimas, ar tokia praktika išlieka veiksminga tais atvejais, kai kalbama apie rimtus nusikaltimus, darančius poveikį priimančiosios valstybės viešajai tvarkai.

Kitas susitarimas, nors ir orientuotas į judėjimo laisvės klausimus, taip pat atskleidžia, kaip dvišaliai susitarimai padeda spręsti praktinius diplomatų veiklos aspektus. 2019 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Egipto Arabų Respublikos Vyriausybės susitarimu buvo atsisakyta vizų reikalavimo galiojančių diplomatinių pasų turėtojams, kai jų viešnagė neviršija devyniasdešimt dienų (1 str.). Šis susitarimas ne tik palengvina diplomatinis santykius, bet ir sudaro sąlygas sklandesniam diplomatų judėjimui ir stiprina abipusį valstybių pasitikėjimą. Tuo tarpu į Egiptą vykstantis Lietuvos pilietis be diplomatinio paso privalo susimokėti dvidešimt penkių dolerių vizos mokestį ir gali viešėti šalyje ne ilgiau kaip trisdešimt dienų. Toks skirtumas atskleidžia diplomatinių privilegijų funkcinį pobūdį – jų tikslas nėra suteikti asmeninę naudą, o užtikrinti sklandų diplomatinės misijos vykdymą ir skatinti tarptautinį bendradarbiavimą.

Tarpvalstybinių susitarimų reikšmė neapsiriboja tik diplomatinėmis privilegijomis siaurąja prasme, jie apima ir platesnius teisinio bendradarbiavimo aspektus. Vienas tokių pavyzdžių - 1993 m. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Pagal susitarimą šalys įsipareigojo bendradarbiauti nagrinėjant bylas ir teikti teisinę pagalbą savo piliečiams. Sutartis leidžia perduoti procesinius dokumentus ar apklausti asmenis per diplomatinės atstovybes ar konsulatus, taip pat per šias įstaigas perleisti įpėdinams paveldėtą kilnojamą turtą (2, 11, 41 str.).

Tokios nuostatos išplečia diplomatinių įstaigų funkcijas, suteikdamos joms galimybę atlikti tam tikras nacionalinėms institucijoms priskirtas užduotis. Tai padeda operatyviau reaguoti į specifinius teisinius poreikius ir stiprina piliečių apsaugą užsienyje. Atsižvelgiant į šiuos pavyzdžius, akivaizdu, kad dvišaliai susitarimai yra reikšmingas diplomatinių imunitetų praktinio taikymo įrankis, leidžiantis efektyviau spręsti tarpvalstybinius teisinius klausimus.

Teisiniu požiūriu tokie susitarimai neprieštarauja Vienos konvencijai, jie ją papildo, sprendžiant klausimus, kurių konvencija nereglamentuoja. Tai parodo diplomatinės teisės lankstumą: nors konvencija nustato bendrąsias imunitetų ir privilegijų taisykles, valstybės išlaiko suverenias teises dvišalių susitarimų būdu jas pritaikyti pagal savo strateginius interesus. Taigi, Lietuvos dalyvavimas tokiuose susitarimuose rodo ne tik jos įsipareigojimą laikytis tarptautinių normų, bet ir aktyvų dvišalio bendradarbiavimo siekį diplomatinių santykių srityje.

1.5 Teherano įkaitų krizės atvejo analizė

Vienos konvencija aiškiai įpareigoja priimančiąją valstybę užtikrinti diplomatinių atstovybių neliečiamybę ir apsaugą, tačiau 1979 m. Teherano įkaitų krizė tapo vienu ryškiausių atvejų, kai šių pareigų buvo visiškai nesilaikyta. Tai išryškino esminį klausimą: ką reiškia diplomatinė apsauga, kai valstybė sąmoningai atsisako ją vykdyti? Lapkričio 4 d. Irano islamistų studentų grupė įsiveržė į Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) ambasadą Teherane ir paėmė 66 amerikiečių diplomatinius darbuotojus įkaitais. Nors dar vasarį įvyko ankstesnis išpuolis, kurį Irano valdžia greitai suvaldė ir dėl jo atsiprašė, lapkričio mėnesio incidentas parodė esminį pokytį – Irano valdžia ne tik neužkirto kelio šiems veiksams, bet ir iš dalies juos rėmė, taip demonstruodama savo politinį nusistatymą prieš JAV (Rafat, 1981, p. 426). Tokiu būdu Iranas pažeidė Vienos konvencijos nuostatas įpareigojančias priimančiąją valstybę saugoti diplomatinės atstovybes ir jų personalą (VKDS 22, 29 str.)

Iranas privalo nedelsiant paleisti įkaitus, užtikrinti jų saugų išvykimą ir atlyginti padarytą žalą (Tarptautinis Teisingumo Teismo 1980 m. gegužės 24 d. sprendimas JAV diplomatinio ir konsulinio personalo Teherane byloje JAV prieš Iraną, 18 para.). Teismas pabrėžė, kad šalies viduje vykstantys politiniai neramumai negali pateisinti diplomatinių imunitetų pažeidimo. Vis dėlto Iranas šio sprendimo nevykdė, o įkaičiai buvo paleisti tik po 444 dienų, pasiekus politinį susitarimą su JAV. Šis atvejis atskleidė esminę diplomatijos teisės spragą – be realios valstybių politinės valios, teisiniai įsipareigojimai tarptautiniu lygmeniu dažnai lieka neįgyvendinami (Green, 1980, p. 18).

Krizės priežastys akademinėje literatūroje vertinamos skirtingai. Viena teorija teigia, kad JAV sprendimas priimti į šalį buvusį Irano šachą⁴, kurį dauguma Irano gyventojų laikė represyviu diktatoriumi, sukėlė stiprų visuomenės pasipiktinimą. O ambasados užgrobimas tapo simboliniu veiksnu prieš Vakarų geopolitinį dominavimą ir buvusį palaikymą autoritariniam režimui (Rafat, 1981, p. 429). Kita vertus, pasak politologo M. A. Tabaar, tai buvo vidinės Irano politinės kovos dalis. Po Islamo revoliucijos Iranas buvo politiškai susiskaldęs tarp islamistų ir kairiųjų grupių, siekusių įsitvirtinti valdžioje. Ambasados užgrobimas islamistams suteikė progą sumažinti kairiųjų įtaką, perimti antiimperialistinės kovos diskursą ir įtvirtinti savo politinę galią. Tai rodo, kad šis įvykis turėjo ne tik tarptautinį, bet ir stiprų vidaus politinį kontekstą (Tabaar, 2017, p. 669-673).

Šis atvejis tarptautinėje teisėje įtvirtino svarbų precedentą. Teismas patvirtino, kad diplomatinių misijų neliečiamybė yra viena svarbiausių valstybių santykių sąlygų. Teismo

⁴ persų kalbos (*farsi*) žodis, reiškiantis monarchą (karalių arba imperatorių)

sprendimas šioje byloje tapo vienu svarbiausių diplomatinės teisės vystymosi etapų, nes jis patvirtino, kad nė viena valstybė negali vienašališkai keisti susiformavusių, diplomatinio imuniteto apsaugos principų. Po šios krizės daugelis valstybių sustiprino ambasadų apsaugą, o tarptautinė bendruomenė pradėjo diskusijas apie papildomas diplomatinį misijų apsaugos priemones (Green, 1980, p. 21). Šis atvejis parodė, kad net esant didelėms politinėms krizėms, teisiniai įsipareigojimai turi išlikti aukščiausiu prioritetu tarptautiniuose santykiuose.

Nors Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimai yra privalomi tik ginčo šalims konkrečioje byloje, jų įtaka diplomatinei teisei yra platesnė. Teismo pateikiami išaiškinimai tampa svarbiu precedentu, kuris gali būti naudojamas kaip orientacinė priemonė kitose bylose ar tarptautinių teisės normų aiškinime (Petrauskas et al., 2003, p. 19). Tiek tarptautinių, tiek nacionalinių teismų sprendimai gali būti tik pagalbinė priemonė diplomatinei teisei aiškinti, tačiau jų poveikis formuojant bendrąją teisminę praktiką išlieka reikšmingas. Teherano įkaitų krizė atskleidė, kad net aiškiai įtvirtinti diplomatiniai imunitetai lieka pažeidžiami, kai nėra realių priemonių jų saugumui užtikrinti. Tai išlieka aktualu ir šiandien, kai tarptautinė teisė ir toliau susiduria su tais pačiais iššūkiais, kai valstybės atsisako laikytis diplomatinį įsipareigojimų.

2. DIPLOMATINIŲ IMUNITETŲ TAIKYMO RIBOS IR PROBLEMOS

2.1 Diplomatinio imuniteto teisinės ribos

Pirmame skyriuje buvo aptarta diplomatinio imuniteto kilmė ir imunitetu suteikiamos teisės, o šioje darbo dalyje dėmesys skiriamas diplomatinio imuniteto teisinėms riboms, kurios apibrėžia, kada ši apsauga nebetaikoma. Svarbu akcentuoti, kad diplomatinis imunitetas nėra absoliutus – jo taikymas priklauso nuo konkrečios situacijos ar diplomato veiklos pobūdžio. Kadangi imuniteto taikymo ribos nėra reglamentuotos viename teisės akte, jų aiškinimas reikalauja platesnės diplomatinio teisių ir pareigų analizės.

Vienos konvencijos normų analizė rodo, kad diplomatinio imuniteto ribojimas yra įtvirtintas ne tik per atstovaujančiosios ir priimančiosios valstybės dvišalius susitarimus, bet ir per pačioje konvencijoje numatytas išimtis. Diplomatinis imunitetas netaikomas ginčams, susijusiems su diplomato asmeniniu nekilnojamuoju turtu, kuris nėra naudojamas atstovybės funkcijoms priimančiojoje valstybėje atlikti. Taip pat imunitetas netaikomas, kai diplomatas dalyvauja paveldėjimo procesuose kaip privatus asmuo ar vykdo profesinę ar komercinę veiklą, nesusijusią su oficialiosiomis pareigomis. Šios ribos, papildomos nuostata, kuri griežtai draudžia diplomatams vykdyti bet kokią komercinę ar profesinę veiklą priimančiosios valstybės teritorijoje, jei tai daroma siekiant asmeninės naudos (VKDS 31 str. 3 d., 42 str.). Analizuojant šias nuostatas, akivaizdu, kad diplomatinio imuniteto taikymas yra tiesiogiai susijęs su diplomato veiklos pobūdžiu. Jeigu veikla nėra tiesiogiai susijusi su oficialiomis diplomatinėmis pareigomis, imunitetas, suteikiantis apsaugą, nebetaikomas, o diplomatas tampa pavaldus priimančiosios valstybės jurisdikcijai.

Diplomatinis imunitetas dažniausiai siejamas su diplomato apsauga nuo baudžiamosios ar civilinės atsakomybės, tačiau praktikoje pasitaiko situacijų, kai šiomis privilegijomis bandoma grįsti pačios valstybės ar jos atstovybės neliečiamybę. Šie argumentai dažnai siejami su valstybės suvereniteto apsauga, tačiau šiuolaikinėje teisėje vis labiau įsitvirtina riboto imuniteto doktrina, pasisakanti prieš absoliutų imunitetų taikymą. Tai patvirtino ir Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje *Cudak prieš Lietuvą*, kurioje Lietuvos pilietė, dirbusi sekretore Lenkijos ambasadoje Vilniuje, po atleidimo iš darbo pareiškė ieškinį dėl žalos atlyginimo Lietuvos teismuose. Nors darbo sutartyje buvo aiškiai numatyta, kad ginčai sprendžiami pagal Lietuvos teisę, teismai atsisakė jurisdikcijos, atsižvelgdami į Lenkijos valstybės imunitetą. EŽTT konstatavo, kad nors imunitetu siekiama teisėto tikslo, šiuo atveju jis buvo pritaikytas neproporcingai – ieškovė neatliko funkcijų, susijusių su Lenkijos suvereniteto įgyvendinimu (70 p.), o Lietuvos teismai, nesugebėję užtikrinti pagrįsto proporcingumo santykio, viršijo savo nuožiūros

ribas ir paneigė pačią pareiškėjos teisės kreiptis į teismą esmę (74 p.), todėl buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis (75 p.). Ši byla aiškiai parodė, kaip valstybė, veikianti per savo diplomatinę atstovybę, gali bandyti piktnaudžiauti imunitetu plačiąja prasme, siekdama išvengti teisinės atsakomybės paprasto darbo ginčo kontekste.

Imuniteto netaikymas taip pat nustatytas tam tikrų finansinių įsipareigojimų atžvilgiu. Imunitetu suteikiama apsauga negalioja nekilnojamo turto mokesčiams, paveldimo turto mokesčiams, taip pat registracijos, žyminių ir hipotekos mokesčių atvejais, kai šie įsipareigojimai kyla dėl asmeninio diplomato turto priimančiosios valstybės teritorijoje (VKDS 34 str.). Tokiose situacijose diplomatas traktuojamas kaip privatus asmuo, o įsipareigojimai vykdomi vadovaujantis priimančiosios valstybės teisės normomis. Tačiau praktikoje pastebima, kad imunitetas dažnai pasitelkiamas siekiant išvengti smulkių įsipareigojimų, tokių kaip administracinės nuobaudos už parkavimo ar kelių eismo taisyklių pažeidimus, nors šie veiksmai neturi jokio ryšio su diplomatinių funkcijų vykdymu. Labai svarbu paminėti, jog diplomatas lieka pavaldus kilmės valstybės jurisdikcijai ir už veiksmus, atliktus priimančiojoje valstybėje, jam gali būti taikoma nacionalinė teisė (VKDS 34 str. 4 d.). Tai rodo, kad diplomatinis imunitetas nėra skydas nuo teisinės atsakomybės. Diplomatas negali išvengti atsakomybės net ir tada, kai pažeidimai įvykdomi užsienyje, nes išsiuntusi valstybė pasilieka teisę pradėti teisinius procesus.

Preziumuotina, kad diplomatinio imuniteto ribos, nustatytos Vienos konvencijoje, nėra pakankamos teisingumui užtikrinti. Dėl to akademinėje literatūroje siūloma būdų, kaip spręsti esamą „absoliutaus imuniteto“ problemą. Politikai siūlo įvairias priemones, siekiant apsaugoti nukentėjusiųjų interesus. Tarp jų - nuolatinio tarptautinio teismo, skirto diplomatų byloms nagrinėti, steigimas, Vienos konvencijos nuostatų griežtinimas ar pakeitimas bei žalos kompensavimo instituto steigimas ir privalomojo civilinės atsakomybės draudimo diplomatams įvedimas (Maginnis, 2003, p. 990). Praktikoje viena didžiausių problemų tampa tai, jog, jei diplomatas padaro žalos trečiajam asmeniui, nukentėjusysis dažnai neturi aiškaus ir greito mechanizmo žalos atlyginimui gauti. Kompensacijos galimybė priklauso nuo to, ar atstovaujamoji valstybė nuspręs atsisakyti diplomatui skirto imuniteto, o toks sprendimas ne visada priimamas. Net ir paprastuose ginčiuose, pavyzdžiui, autoįvykio atveju, kai diplomatui inkriminuojama žala, nukentėjusysis dažnai negali efektyviai ginti savo teisių teisme. Tokiais atvejais diplomatinis imunitetas tampa ne tik tarptautinio bendradarbiavimo garantija, bet ir kliūtimi, užkertančia kelią teisingumui.

Imuniteto teisinių ribų apibrėžimu siekiama surasti pusiausvyrą tarp diplomato veiklos laisvės, priimančiosios valstybės suvereniteto taikymo bei teisės į teisingumą

vykdymą. Vienos konvencijoje aiškiai įtvirtinta, kad diplomatinis imunitetas netaikomas veiklai, nesusijusiai su oficialiomis diplomatinėmis funkcijomis, tokiomis kaip komercinė veikla, paveldėjimas, mokesčiai ar rinkliavos. Vis dėlto praktikoje net ir šios aiškiai apibrėžtos ribos dažnai nėra pakankamos užtikrinti veiksmingą žalos atlyginimą, nes nukentėję asmenys lieka priklausomi nuo politinio sprendimo dėl diplomato imuniteto panaikinimo. Tai kelia svarbų tarptautinės teisės klausimą – kaip subalansuoti diplomatų apsaugą su teise į teisingumą.

2.2 Piktnaudžiavimas diplomatinio imunitetu

Diplomatinis imunitetas yra vienas iš esminių tarptautinės teisės principų, skirtas apsaugoti diplomatus nuo baudžiamojo persekiojimo ir užtikrinti sklandų diplomatinį santykių funkcionavimą. Nors ši privilegija atlieka savo esminę funkciją, piktnaudžiavimas ja sukelia rimtų teisinių problemų, ypač sunkių nusikaltimų, tokių kaip prekyba žmonėmis, korupcija ar smurtiniai nusikaltimai. Diplomatinio imuniteto ir pagrindinių žmogaus teisių apsaugos sąveika sukelia diskusijas dėl jo taikymo ribų ir galimo teisinio reguliavimo pokyčių. Tai kelia esminį klausimą: ar ši teisinė doktrina turėtų ir toliau garantuoti visišką apsaugą, net tais atvejais, kai diplomatai kaltinami kankinimu, vergove ar prekyba žmonėmis? Nors pastaraisiais dešimtmečiais žmogaus teisių gynimas tapo vienu iš prioritetų tarptautinėje teisėje, diplomatinis imunitetas dažnai riboja valstybių galimybes vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, todėl kyla teisinė kolizija tarp diplomatinio privilegijų ir atsakomybės už tarptautinius nusikaltimus (Özdan, 2022, p. 147). Toliau darbe nagrinėjami atvejai rodo, kad imunitetas naudojamas ne tik kaip apsauga nuo nepagrįsto baudžiamojo persekiojimo, bet ir kaip priemonė išvengti atsakomybės už įsipareigojimų nevykdymą, ypač tais atvejais, kai siunčiančiosios valstybės atsisako jį atšaukti.

Nepaisant kritikos dėl galimo piktnaudžiavimo, diplomatinė teisė išlieka savarankiška tarptautinės teisės šaka, suteikianti valstybėms mechanizmus reaguoti į diplomatinio pagrindu vykdomą neteisėtą elgesį (Butt, 2024, p. 49). Vienos konvencija numato galimybę siunčiančiajai valstybei atsisakyti savo atstovo imuniteto, tačiau ši priemonė taikoma itin retai, todėl dalis asmenų už šių sunkių nusikaltimų padarymą lieka nenubausti. Piktnaudžiavimas diplomatinio imunitetu gali turėti toli siekiančių pasekmių ne tik diplomatinei bendruomenei, bet ir platesnei tarptautinių santykių aplinkai. Tokie atvejai mažina pasitikėjimą tarp valstybių, trikdo diplomatinį procesą ir gali didinti tarptautinę įtampą (Butt, 2024, p. 62).

Vienas ryškiausių pastarojo dešimtmečio atvejų, kai diplomatinės privilegijos buvo panaudotos siekiant išvengti atsakomybės už sunkių nusikaltimų, buvo 2018 m. įvykęs žurnalisto Jamalo Khashoggi nužudymas Saudo Arabijos konsulate Stambule. J.

Khashoggi buvo visuomenėje žinomas žurnalistas ir politinis analitikas, kritikuojantis Saudo Arabijos valdžios politiką ir žmogaus teisių padėtį šalyje, ypač autoritarines reformas ir represines priemones (Saudi journalist's death..., 2021). 2018 m. spalio 2 d. naktį į Stambulą nusileido privatus lėktuvas su penkiolika Saudo Arabijos agentų, turinčių diplomatinį pasus. Rentgeno skanavimo metu jų bagaže aptikta elektroninė įranga, švirksčiai, elektrošoko prietaisai, signalų slopintuvai ir pjovimo įrankiai, iš kurių vienas – kaulų pjūklas – vėliau buvo įvardintas kaip priemonė, naudota nusikaltimo metu. Literatūroje nurodoma, kad šių asmenų bagažas nebuvo fiziškai patikrintas, nes agentai naudojo diplomatinį imunitetą, apsaugančią nuo muitinės patikros (Bosch, 2021, p. 2). Vėliau tą pačią dieną J. Khashoggi įėjo į Saudo Arabijos konsulatą, tačiau iš pastato neišėjo ir visai netrukus žurnalisto sužadėtinė informavo Turkijos pareigūnus apie jo dingimą.

Konsulinių patalpų neliečiamumo principas reiškia, kad priimančiosios valstybės institucijos negali į jas patekti be aiškaus atitinkamos valstybės sutikimo (VKDS 31 str. 2 d. ir 41 str.). Vadovaudamasi šia teise, Saudo Arabija 17 dienų neigė turinti žinių apie J. Khashoggi buvimo vietą ir atsisakė bendradarbiauti su Turkijos teisėsaugos institucijomis, tokiu būdu trukdydama ikiteisminiam tyrimui bei vilkindama teisingumo įgyvendinimą, nepaisant tarptautinės pareigos bendradarbiauti aiškinantis rimtus žmogaus teisių pažeidimus. Saudo Arabija ne tik užkirto kelią Turkijos institucijoms skubiai patekti į konsulatą, bet per tą laiką spėjo sunaikinti nusikaltimo įkalčius (Bosch, 2021, p. 16). Šis įvykis yra išskirtinis pavyzdys, kaip diplomatinis ir konsulinis imunitetas gali būti piktnaudžiaujama, siekiant apsisaugoti nuo atsakomybės už rimtus tarptautinius nusikaltimus.

Pažymėtina, kad tiek diplomatinė, tiek konsulinė neliečiamybė nėra absoliuti, ji negali būti taikoma, kai pažeidžiamos *jus cogens* normos, draudžiančios kankinimus ir neteisminius susidorojimus (Shi, 2021, p. 229). Taigi, šioje situacijoje Saudo Arabija sistemingai pažeidė tarptautinės teisės imperatyvias normas. Ji ne tik apsaugojo savo diplomatus nuo teisėsaugos veiksmų, bet ir sudarė jiems sąlygas sėkmingai grįžti atgal į savo kilmės šalį. Tokiu būdu buvo išvengta atsakomybės už tarptautinės teisės imperatyvių normų pažeidimą. Nepaisant Turkijos pastangų išduoti tarptautinius arešto orderius Saudo Arabijos agentams, Saudo Arabijos valdžia atsisakė išduoti įtariamuosius ir pati savo jurisdikcijoje surengė jiems uždara ir neskaidrą teismo procesą (Toronto Star, 2019). Taigi, apžvelgdami šią situaciją, galime teigti, jog atsirado tiesioginis konfliktas tarp diplomatinio imuniteto, konsulinės neliečiamybės ir valstybės pareigos vykdyti veiksmingą tyrimą dėl teisės į gyvybę pažeidimo.

Nors Khashoggi atvejį išsiskiria savo mastu ir politiniu kontekstu, piktnaudžiavimas diplomatinio imunitetu pasitaiko ir daug paprastesniuose, tačiau ne mažiau reikšminguose kontekstuose. Vienas tokių - 2024 m. incidentas Zimbabvėje, kai JAV diplomatas mirtinai partrenkė vienuolikmetę mergaitę. Diplomatas pabėgo iš įvykio vietos, vėliau išvyko iš šalies ir atsisakė bendradarbiauti su vietos institucijomis, remdamasis savo diplomatine neliečiamybe. Nors JAV ambasada apmokėjo laidotuvių išlaidas mirusios mergaitės artimiesiems, šeima nesulaukė teismo proceso ar finansinės kompensacijos už patirtą moralinę žalą (Tinibu, 2024, p. 388).

Diplomatinis imunitetas neretai tampa priemone išvengti ne tik atsakomybės už sunkius nusikaltimus, bet ir už smulkesnius teisės pažeidimus. Vienas iš ryškesnių tokio piktnaudžiavimo pavyzdžių – masinis transporto baudų ir mokesčių vengimas. Nuo 2003 iki 2016 metų diplomatinų atstovybių Londone nesumokėtos baudos viršijo 100 milijonų svarų sterlingų. Australijoje diplomatai, atstovaujantys įvairioms užsienio valstybėms, buvo skolingi daugiau nei 500 000 Australijos dolerių. Šią sumą daugiausia sudaro nesumokėtos baudos už parkavimą, greičio viršijimą ir kitus smulkius kelių eismo taisyklių pažeidimus (L. Benedictus, 2016). Tolerancija šiems pažeidimams atsiranda dėl nuostatų saugančių diplomatus nuo priimančiosios valstybės vietinės civilinės, administracinės ir baudžiamosios jurisdikcijos (VKDS 31 str.). Galime teigti, jog tokie veiksmai, nors ir nėra laikomi sunkiais nusikaltimais, vis dėlto menkina diplomatinio imuniteto sistemą ir kelia visuomenės pasipiktinimą.

2.3 Diplomato šeimos narių imunitetas

Tarptautinė teisė numato imunitetų taikymą ir diplomatų artimiesiems. Konvencijoje įtvirtinta, kad diplomato šeimos nariams, gyvenantiems kartu ir nesantiems priimančiosios valstybės piliečiais, taikomos tokios pat privilegijos ir imunitetai kaip ir pačiam diplomatui. Tai apima asmens neliečiamybę, baudžiamąją ir civilinę jurisdikciją bei privataus turto apsaugą (VKDS 37 str. 1 d.). Vis dėlto konvencija sąmoningai nepateikia aiškaus „šeimos“ apibrėžimo, palikdama šį klausimą valstybių nuožiūrai. Įprastai laikantis universalios praktikos, šeimos nariais pripažįstami sutuoktiniai ir jų nepilnamečiai vaikai, o likusių asmenų vertinimas paliekamas valstybių nuožiūrai pagal kultūrinius ar nacionalinius ypatumus.

Kadangi konvencija neapibrėžia, kas tiksliai laikytina diplomato šeima, šį klausimą kiekvienu konkrečiu atveju būtina nagrinėti per nacionalinės teisės prizmę. Lietuvoje diplomato šeimos sąvoką sudaro jo sutuoktinis, kartu gyvenantys vaikai iki dvidešimties metų ir išlaikytiniai, nepriklausomai nuo jų amžiaus (Diplomatinės tarnybos įstatymo 18 str.). Tokio teisinio reguliavimo logika yra grindžiama funkcinio diplomatinų privilegijų

pobūdžiu ir ja siekiama užtikrinti netrukdomą diplomatinį funkcijų atlikimą, apsaugant šeimos narius nuo galimo spaudimo ar kišimosi į diplomato veiklą.

Praktikoje diplomato šeimos narių vaidmuo dažnai peržengia tik privataus asmens statusą. Ypač ambasadorių sutuoktiniai aktyviai dalyvauja reprezentacinėje veikloje, prisidedami prie diplomatinės misijos įvaizdžio formavimo. Kaip teigia interviu dalyvis: „Ambasadoriaus sutuoktinis irgi yra darbas. Daugybę kartų tenka kartu vykti į visokius susirinkimus, priėmimus, koncertus“ (Interviu eil. 392-393). Tai atskleidžia, kad šeimos nariai dažnai tampa neformalia diplomatijos dalimi, todėl jų imunitetų taikymas įgauna praktinį pagrindimą, užtikrinant ne tik jų apsaugą, bet ir sklandžią diplomatinės veiklos eigą.

Nacionaliniai įstatymai ir valstybių praktika gali skirtis vertinant, kurie šeimos nariai gali būti laikomi diplomatine šeima. Belgija diplomatiniais šeimos nariais pripažįsta tik sutuoktinius, registruotus partnerius ir išlaikomus vaikus, atsisakydama platesnės šeimos sąvokos. Tuo tarpu Šveicarija taiko liberalesnį požiūrį, pripažįsta ne tik sutuoktinius, bet ir tos pačios lyties partnerius bei nesusituokusių porų partnerius (Behrens, 2017, p. 106).

Vis dėlto teisinis reglamentavimas neatskleidžia visos šeimos narių situacijos sudėtingumo, kuris ypatingai išryškėja praktikoje. Autorės nuomone, diplomatinė tarnyba iš esmės keičia diplomato šeimos gyvenimą: jam tenka palikti artimuosius, nuolat migruoti ir prisitaikyti prie naujos aplinkos. Imuniteto taikymas šeimos nariams yra neabejotinai svarbus, jis padeda užtikrinti bent minimalią teisinę ir socialinę apsaugą kintančioje gyvenamojoje aplinkoje. Kaip interviu metu pastebėjo vienas diplomatas: „Ar imunitetas reikalingas šeimos nariams? Manau, kad taip, reikalingas. Ar mes juo naudojames – tikriausiai ne. Bet, kai turi imunitetą, tu jautiesi saugiau ir užtikrintai. Ir kaip aš sakau, tenais, tose europietiškosiose valstybėse, pripažįstančiose europietiškas vertybes, tu jį turi, bet praktiškai juo nesinaudoji“ (Interviu eil. 107-111). Šis teiginys pabrėžia, kad net, jei šeimos nariai nesinaudoja teisinėmis, imunitetu suteikiamomis privilegijomis, jų buvimas suteikia papildomą emocinį saugumą. Kita diplomatė interviu metu atskleidė platesnį socialinį ir praktinį šios padėties aspektą: „Mano vyras dirba nuotoliniu būdu toliau savo darbą, kurį dirbo ir prieš išvykstant Lietuvoje, tai jam didelės bėdos ir nebuvo. Bet jei reiktų nutraukti senus darbus, manau, tikrai būtų sunku [...]. Yra daug ir išsiskyrusių šeimų, yra daug ir nelaimingų atvejų, tikrai yra sunku viską palikti ir išvykti gyventi į kitą šalį“ (Interviu eil. 246-256). Šie išsūkiai dar labiau sustiprėja, kai diplomatom tenka vykti į tolimesnius regionus, kur laiko juostų skirtumai apsunkina ryšius su Lietuvoje likusiais artimaisiais, o galimybės mokytis ar dirbti tampa ribotos. Tokie kasdieniniai sunkumai dažnai nėra

tiesiogiai susiję su teisine imuniteto samprata, tačiau jie neabejotinai daro įtaką šeimos narių gerovei ir diplomatinei misijai.

Šeimos narių statuso taikymo ribos tampa itin svarbios nagrinėjant konkrečius atvejus, kai diplomatinės privilegijos buvo taikomos asmenims, kurie formaliai neatitinka jų gavimo reikalavimų. Vienas iš naujesnių pavyzdžių įvyko Turkijoje 2023 metais, kai Somalio prezidento sūnus, vairuodamas transporto priemonę su diplomatiniais numeriais, mirtinai partrenkė motociklu važiuosį kurjerį. Iš pradžių buvo bandoma išvengti atsakomybės teigiant, kad prezidento sūnui turėtų būti taikomas diplomatinis imunitetas ir taip jam pavyko išvykti iš šalies. Tačiau žiniasklaidos ir visuomenės spaudimas privertė jį grįžti ir stoti prieš Turkijos teisėsaugą. Galiausiai vairuotojas buvo pripažintas kaltu ir nubaustas 900 JAV dolerių bauda, o tai vėl sukėlė didelį visuomenės pasipiktinimą ir kritiką dėl neproporcingai švelnios bausmės (McLean, 2024). Autorės vertinimu, prezidento sūnus, būdamas keturiasdešimties metų, neturėjo teisėto diplomatinio statuso ar imuniteto kaip diplomato šeimos narys. Taip pat abejotina, ar jis galėjo teisėtai vairuoti tarnybinį automobilį su diplomatiniais numeriais savo asmeniniams tikslams. Kadangi Somalio valstybė yra reikšmingai priklausoma nuo Turkijos tiek saugumo, tiek infrastruktūros ir finansinės pagalbos požiūriu, tikėtina, kad sprendimas dėl teisinio proceso buvo koordinuojamas diplomatiniais kanalais, siekiant išvengti atviros tarptautinės įtampos. Ši situacija parodo, kaip praktikoje gali būti mėginama išplėsti imuniteto ribas ten, kur tam nėra teisinio pagrindo, o greičiausiai tik politinis interesas.

Didesnių diskusijų atsiranda netradicinių šeimų atveju, tokių kaip poligaminė ar tos pačios lyties asmenų sudaryta šeima. Pavyzdžiui, Turkija kategoriškai atsisako pripažinti tos pačios lyties partnerius diplomatiniais šeimos nariais, o liberalesnės valstybės, tokios kaip Švedija, šias sąjungas priima be išlygų (Behrens, 2017, p. 107-108). Tokie skirtumai atskleidžia tarptautinės teisės normų susidūrimą su valstybių kultūriniais principais, o tai kelia klausimus dėl teisės vienodumo ir žmogaus teisių apsaugos. Vis dėlto didžiausi praktiniai iššūkiai kyla ne dėl šeimos sąvokos interpretacijos, bet dėl situacijų, kai diplomatinis imunitetas tampa kliūtimi apsaugoti pačius šeimos narius arba trečiuosius asmenis nuo akivaizdžių žmogaus teisių pažeidimų. Šeimose kylantys konfliktai: skyrybos, vaikų globos ginčai ar smurtas artimoje aplinkoje, dažnai būna praktiškai neišsprendžiami, kai diplomatų šeimos nariams taikomas imunitetas nuo jurisdikcijos užkerta kelią nukentėjusiam asmeniui kreiptis pagalbos (Goldsmith & Amar, 2024, p. 366–369). Be to, manoma, kad viena iš pagrindinių kliūčių – diplomatinų patalpų neliečiamybė. Naujausi tyrimai rodo, kad ši privilegija dažnai trukdo identifikuoti išnaudojimo atvejus, nes aukos

negali laisvai pabėgti, pranešti apie vykdomus pažeidimus ar pasinaudoti vietinės šalies institucijų pagalba (Zavhorodnia, 2024, p. 53).

Tais atvejais, net kai diplomato sutuoktinis ar vaikai patiria akivaizdų žmogaus teisių pažeidimą, teismai kai kuriose valstybėse, pavyzdžiui Prancūzijoje, laikosi griežtos imuniteto doktrinos ir atsisako nagrinėti bylą, jei nėra aiškaus imuniteto atsisakymo iš siunčiančiosios valstybės (Goldsmith & Amar, 2024, p. 374). Tai kelia klausimą dėl realaus teisingumo prieinamumo diplomatų šeimų nariams ir dėl pusiausvyros tarp tarptautinės teisės normų ir žmogaus orumo apsaugos principo.

Ypač reikšmingas šiame kontekste yra 2019 m. Jungtinėje Karalystėje įvykęs incidentas, kai JAV diplomato sutuoktinė Anne Sacoolas, vairuodama neteisinga kelio puse partrenkė devyniolikmetį vaikiną. Po avarijos ji išvyko į JAV, pasinaudodama diplomatine neliečiamybe kaip diplomato šeimos narė. Iš pradžių JAV atsisakė panaikinti jos imunitetą, tačiau dėl stipraus politinio spaudimo, žiniasklaidos dėmesio ir aukos šeimos pastangų, po beveik trejų metų galiausiai buvo priimtas sprendimas atsisakyti jos imuniteto. 2024 m. A. Sacoolas buvo pripažinta kalta dėl pavojingo vairavimo, sukėlusio mirtį (Woode, 2022).

Ši situacija kelia klausimą, kaip užtikrinti žmogaus teisių apsaugą nepaneigiant diplomatinių imunitetų paskirties. Remiantis pateiktais pavyzdžiais, kyla esminis klausimas: kaip suderinti diplomatinių imunitetų principą su žmogaus teisių apsaugos reikalavimais, kad privilegijos netaptų priežastimi toleruoti nepateisinamą ir nenubaudžiamą elgesį? Galime daryti išvadą, kad pateikti atvejai atskleidžia dvi pagrindines problemines sritis. Diplomatinį imunitetą suteikimas diplomato šeimos nariams, viena vertus, gali trukdyti apsaugoti šeimos narius, kai jie tampa smurto aukomis, o kita vertus – sudaro galimybes išvengti atsakomybės tais atvejais, kai jie, naudodamiesi imunitetu, patys padaro nusikalstamas veikas.

Manoma, kad vienas iš galimų šios problemos sprendimų būdų galėtų būti ribotas patalpų neliečiamybės taikymas tais atvejais, kai diplomato šeimos narys kreipiasi pagalbos dėl smurto artimoje aplinkoje. Tokia nuostata galėtų būti aiškiai reglamentuota, kad neprieštarautų pagrindiniams diplomatinės teisės principams, tačiau kartu leistų užtikrinti greitą ir veiksmingą apsaugą nuo piktnaudžiavimo. Ši nuostata atspindėtų diplomatinių privilegijų taikymo subalansavimą su žmogaus teisių apsaugos principais ir skatintų atsakingesnę jų taikymą. Be to, ji galėtų tapti teisiniu precedentu kitoms valstybėms, siekiančioms užtikrinti žmogaus teisių apsaugą diplomatinio imuniteto kontekste. Ilgainiui tokie sprendimai galėtų būti įtvirtinti ir tarptautiniu lygmeniu, pavyzdžiui, Vienos konvencijos papildymu ar aiškinamuoju protokolu.

2.4 Diplomatinis imunitetas ir darbuotojų išnaudojimo problema

Tarptautinė praktika rodo, kad diplomatinė neliečiamybė, sukurta diplomatinė funkcijų apsaugai, kai kuriais atvejais tampa kliūtimi siekiant teisingumo. Namų ūkio darbuotojų, dirbančių diplomatų rezidencijose, išnaudojimas yra viena iš ryškiausių šios problemos apraiškų. Tarp pažeidimų dažniausiai pasitaiko neapmokėtas viršvalandinis darbas, atlyginimai mažesni nei minimalus atlygis numatytas įstatyme, fizinė ir psichologinė prievarta. Visi šie darbo sąlygų pažeidimai dažnai vyksta uždaroje erdvėje, kuriose valstybės institucijos praranda galimybę veiksmingai reaguoti (Zabyelina, 2023, p. 92).

Pavyzdžiui, 2020 m. Hagoje dirbusi Indonezijos pilietė, diplomato šeimoje įdarbinta kaip namų ūkio darbuotoja, patyrė sisteminių darbo išnaudojimą. Ji buvo verčiama dirbti be poilsio dienų, o atlyginimas buvo kelis kartus mažesnis už nustatytą minimalų. Pranešus apie šiuos pažeidimus, nebuvo pradėtas joks tyrimas, nes diplomatinis imunitetas užkirto kelią atsakomybės taikymui (Global Human Rights Defence, 2023, p. 11). Šis atvejis atskleidžia ne tik teisinių mechanizmų neveiklumą, bet ir tai, kaip diplomatinis statusas gali būti pasitelkiamas darbo išnaudojimui paslėpti.

Nemaža dalis diplomatų rezidencijose dirbančių darbuotojų pasirenka gyventi darbdavio būste dėl ekonominių priežasčių, tokiu būdu mažindami savo pragyvenimo išlaidas. Tačiau šis pasirinkimas dažnai tampa spąstais. Pasitaiko atvejų, kai vos tik atvykus į užsienio valstybę, šiems asmenims atimami pasai ar kiti asmens tapatybės dokumentai. Tokie veiksmai izoluoja darbuotoją ir apriboja bet kokias galimybes ištrūkti iš šios aplinkos bei dar labiau sustiprina darbdavio kontrolę (Zabyelina, 2023, p. 95).

Problema dar labiau gilėja dėl įrodymų stokos. Darbuotojai dažnai neturi nuotraukų, liudininkų ar dokumentų galinčių patvirtinti jų patirtą išnaudojimą. Kai kurie netgi yra verčiami pasirašyti tikrovės neatitinkančius dokumentus, kuriuose nurodomi tariamai jiems sumokėti atlyginimai. Tokiose situacijose nukentėjusio asmens parodymai tampa vienintele įrodymų forma, kuri dažnai teismų vertinama, kaip nepakankamo pagrindo toliau tęsti pradėtą bylą. Teisėsaugos pareigūnai ir darbo inspektoriai neturi teisės patekti į diplomams priklausančias rezidencijas be aiškaus sutikimo. Šis teisinis barjeras užkerta kelią bet kokiai patikrai net esant rimtiems įtarimams dėl išnaudojimo (VKDS 22, 30 str.).

Etninė ir rasinė diskriminacija dar labiau padidina šių darbuotojų pažeidžiamumą. Pavyzdžiui, Jungtinėse Valstijose nagrinėtoje byloje *United States prieš Al-Homoud* buvo užfiksuotas atvejis, kai dvi darbuotojos iš Indonezijos ir Balio patyrė ne tik grubius darbo teisių pažeidimus, bet ir žmogaus orumo žeminimą. Joms buvo draudžiama naudotis darbdavio tualetu, o viena iš jų liudijo, kad buvo laikoma „nešvaria“, todėl ilgą laiką turėdavo kentėti alkį ir fizinį diskomfortą (Zabyelina, 2023, p. 97). Tokia praktika,

grindžiama socialiniais ir kultūriniais stereotipais, rodo ne tik žeminantį požiūrį į darbuotojus, bet ir sukuria situacijas, prilygstančias nežmoniškam elgesiui.

Kiti atvejai, tokie kaip Lipenga prieš Kambalame, atskleidžia atvejus, kai teisingumą pavyko pasiekti. Malavio⁵ diplomato J. Kambalame namuose dirbusi F. Lipenga buvo išnaudojama beveik trejus metus Jungtinėse Amerikos Valstijose. Buvo verčiama dirbti iki 16 valandų per dieną, gaudavo vos 100-180 JAV dolerių per mėnesį, o pirmus mėnesius jai išvis nebuvo mokama. Darbdavė, pabrėždama savo diplomatinį statusą, nuolat grasino deportacija ir areštu, taip psichologiškai spausdama darbuotoją pasilikti (Vandenberg & Bessell, 2016, p. 618). Net ir aiškiai pablogėjus darbuotojos sveikatai, jai buvo atsisakyta suteikti medicininę pagalbą. Pabėgus iš rezidencijos, Lipengai buvo diagnozuota tuberkulioze, ŽIV ir depresija. Nors ši byla buvo nagrinėjama JAV teismuose, panašūs žmogaus teisių pažeidimai, įvykę Europos Tarybos valstybėse narėse, gali tapti Europos Žmogaus Teisių Teismo nagrinėjimo objektu.

Ypač didelį susirūpinimą kelia atvejai, kai diplomatinis imunitetas tampa kliūtimi patraukti atsakomybės asmenis, įvykdžiusius sunkius nusikaltimus. Vienas tokių atvejų įvyko 2015 m. Indijoje, kai Saudo Arabijos diplomatas buvo apkaltintas dviejų Nepalo piliečių fiziniu ir seksualiniu smurtu bei neteisėtu laisvės atėmimu. Moterų teigimu, jos buvo laikomos prieš savo valią, nuolat mušamos ir ne kartą išžagintos. Kaip paaiškėjo vėliau, diplomato šeima buvo įdarbinusi jas kaip namų tvarkytojas. Policija atliko reidą diplomato rezidencijoje ir išgelbėjo moteris, kurios vėliau buvo nugabentos į ligoninę, kur medicininė apžiūra patvirtino fizinio bei seksualinio smurto žymes (Saudi Diplomat raped Nepali maids..., 2015). Nors Indijos pareigūnai pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl diplomato baudžiamojo imuniteto nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos, tačiau Saudo Arabijai atsisakius bendradarbiauti, jie neturėjo teisinės galios pateikti diplomatui kaltinimų ar perduoti bylą nagrinėti teismui (Zavhorodnia, 2024, p. 53). Nepaisant Nepalo ir tarptautinės bendruomenės reakcijos, diplomatas buvo išsiųstas iš šalies, tačiau baudžiamoji atsakomybė taip ir nebuvo pritaikyta. Tokie atvejai kaip šis išryškina sistemoje esančias spragas, kurios leidžia išvengti atsakomybės net esant sunkiems žmogaus teisių pažeidimams.

Nors formaliai egzistuoja teisių gynimo priemonės, praktikoje jos dažnai lieka nepasiekiamos. Nyderlanduose, skirtingai nuo įprastų darbo ginčų, diplomatų rezidencijose dirbančių darbuotojų pranešimai apie netinkamas darbo sąlygas, išnaudojimo ar smurto atvejus neperduodami darbo inspekcijai ar kovos su prekyba žmonėmis institucijomis.

⁵ Malavis – nedidelė Pietų Afrikos valstybė

Šiuos ginčus nagrinėja Užsienio reikalų ministerija, kuri iš esmės neturi nei įgaliojimų pradėti tyrimą, nei kompetencijos inicijuoti teises procedūras prieš pačius diplomatus (Global Human Rights Defence, 2023, p. 10). Tokia situacija verčia klausti, ar valstybės institucijos iš tiesų įgyvendina pareigą apsaugoti žmogaus teises, jei diplomatų daromi pažeidimai kartais lieka neužfiksuoti ar netiriami.

Sisteminę problemos pobūdį patvirtina ir Lietuvos diplomato mintys: „mano manymu tai nėra vienetiniai atvejai“ (Interviu, eil. 157). Toks požiūris atskleidžia, kad diplomatijos bendruomenėje egzistuoja tylus susitarimas nekelti skandalų, net ir žmogaus teisių pažeidimų akivaizdoje. Tai ne tik rodo tarptautinės teisės neveiksnumą, bet ir kelia klausimą, ar tokio pobūdžio imunitetų sistema iš viso dera su žmogaus teisių apsaugos principais.

Pagalbos paieška dažnai tampa neįmanoma jau pačioje pradžioje dėl aplinkybių, susijusių su jų teisine ir socialine padėtimi. Kalbos barjerai, teisinės informacijos trūkumas ir baimė būti deportuotiems dėl neaiškaus migracinio statuso sukuria psichologinės tylos aplinką, kurioje susitaikymas su netinkamų sąlygų aplinka ar žmogaus teisių pažeidimais tampa įprasta kasdienybe. Daugelis aukų pasirenka paprasčiausiai palikti darbo vietą, o ne kreiptis į institucijas, todėl sunku paskaičiuoti tokius atvejus, o reali statistika neatspindi problemos masto (De Volder, 2017, p. 3). Tokia situacija kelia esminį klausimą: ar valstybė, kuri nesuteikia efektyvesnių priemonių apsaugai iš tiesų įgyvendina savo tarptautinius žmogaus teisių įsipareigojimus? Tarptautinėje praktikoje įtvirtintas vergovės ir vergovei prilygstančių praktikų draudimas laikomas imperatyvia norma (*jus cogens*). Tokių normų pažeidimas vertinamas kaip veika, kelianti grėsmę žmonijos saugumui (Zabyelina, 2023, p. 101). Todėl vis dažniau sprendžiama dilema, ar tokios aukščiausios reikšmės normos neturėtų būti aukščiau už diplomatinį imunitetą sprendžiant prekybos žmonėmis ar priverstinio darbo problemas.

Šį kontekstą papildomai iliustruoja interviu metu išsakytas pastebėjimas: „Arabų šalių diplomatai dažnai turi gausų pagalbinį personalą, dažniausiai samdomą iš socialiai pažeidžiamų, skurdesnių šalių. Šie darbuotojai dažnai neturi galimybės apsiginti: jie priklausomi nuo darbdavio, susiduria su kalbos barjeriais ir neturi aiškių teisinių kelių skundams teikti. Dažniausiai susitaikoma su esama padėtimi, o išnaudojimo atvejai viešumo nepasiekia (Interviu, eil. 158-163). Tokia sistema, pasak pašnekovo, sukuria gilią priklausomybę, kuri riboja asmens galimybes siekti ginti pažeistas teises apsiginti.

Vertinant šią situaciją, akivaizdu, kad tai tam tikras institucinio neveikimo modelis, kuris tikėtina, kad gali būti taikomas ir kitose valstybėse. Tai kelia abejonių dėl Vienos konvencijos praktinio taikymo šiuolaikinėse žmogaus teisių apsaugos sistemose. Jei

diplomatinis statusas tampa instrumentu sistemingam darbuotojų išnaudojimui ir vietinės teisėsaugos institucijų kompetencijos panaikinimui, tokiu atveju kyla poreikis ne tik papildyti teisinį reguliavimą, bet ir iš naujo apmąstyti tarptautinės teisės pamatinius filosofinius pagrindus.

3. DIPLOMATINĖS TARNYBOS PABAIGA

3.1 Tarptautinės teisės priemonės skirtos reaguoti į piktnaudžiavimą

Tarptautinė praktika dažnai atskleidžia, kad diplomatomis suteiktos apsaugos priemonės kartais naudojamos piktnaudžiavimo tikslais. Nors Vienos konvencijos nuostatos įtvirtina diplomatų neliečiamybę, tarptautinė teisė taip pat suteikia priimančiajai valstybei galimybes reaguoti į diplomatų elgesį, kuris prieštarauja įstatymams ar kelia grėsmę viešai tvarkai. Teoriškai, demokratinės valstybės yra grindžiamos principu, kad niekas neturi būti aukščiau įstatymo, tačiau diplomatinis imunitetas sukuria situacijas, kai diplomatai gali išvengti atsakomybės už nusikalstamas veikas ar smulkesnius pažeidimus priimančiojoje valstybėje (Castro, 2014, p. 352). Mokslininkai pastebi, kad diplomatai, turintys imunitetą, kasmet visame pasaulyje įvykdo šimtus pažeidimų, o kartais šie pažeidimai apima net ir sunkius nusikaltimus, tokius kaip žmogžudystės, seksualiniai nusikaltimai ar kontrabanda (Abusambra, 2024, p. 14).

Tam, kad būtų sumažinta piktnaudžiavimo rizika ir apsaugota priimančiosios valstybės viešoji tvarka bei piliečių teisės, tarptautinė teisė numato kelias esmines priemones. Viena iš dažniausiai naudojamų priemonių yra diplomato paskelbimas *persona non grata*. Ši priemonė, įtvirtinta Vienos konvencijos 9 straipsnyje, suteikia priimančiajai valstybei teisę bet kuriuo metu, be priežasties nurodymo reikalauti, kad siunčiančioji valstybė atšauktų nepageidaujamą diplomata arba nutrauktų jo veiklą misijoje.

Nors šiandien diplomatinė teisė plačiausiu mastu įtvirtinta Vienos konvencijoje, tačiau *persona non grata* institutas turi gilią šaknis diplomatinės teisės istorijoje. Žvelgiant laiku atgal, dar XIX a. valstybės atsisakydavo priimti diplomatinis atstovus remiantis politinėmis, religinėmis ar asmeninėmis priežastimis. Pavyzdžiui, 1832 m. Rusija atsisakė priimti Didžiosios Britanijos atstovą Sir Stratford Canning, motyvuodama savo pasirinkimą nepriimti diplomato politiniu nepalankumu, o 1855 m. Italija ir Austro-Vengrija⁶ atsisakė akredituoti JAV atstovą Keiley dėl jo politinių pažiūrų ir religinių klausimų (Satow, 2011, p. 188-189).

Vos tik atsiradus šiam institutui, įtarimas šnipinėjimu buvo dažniausia priežastis paskelbti diplomata *persona non grata*. Vienas žymiausių pavyzdžių šio instituto taikymo praktikoje įvyko jau galiojant Vienos konvencijai. 1971 m. Didžiosios Britanijos

⁶ Austro-Vengrija – tai buvusi dviejų valstybių sąjunga (Austrijos imperijos ir Vengrijos karalystės), egzistavusi nuo 1867 m. iki 1918 m., kuri buvo viena iš pagrindinių Europos politinių ir diplomatinių jėgų XIX a. pabaigoje.

vyriausybė, po pakartotinių perspėjimų Sovietų Sąjungai sumažinti savo KGB agentų skaičių Londone, paskelbė 105 sovietų pareigūnus *persona non grata* ir nurodė jiems išvykti per dvi savaites. Panašiais veiksmais sekė ir kitos valstybės: Bolivija išsiuntė 119, Kanada 13, Prancūzija 47 sovietų diplomatus (Denza, 2016, p. 64-65).

Šiandien *persona non grata* institutas išlaiko savo giliai įsišaknijusią paprotinę tradiciją ir toliau yra dažniausiai taikoma priemonė reaguojant į valstybės interesams prieštaraujantį diplomato elgesį (Abusamra, 2024, p. 4). Pasitaiko atvejų, kai ši procedūra būna įgyvendinama neoficialiai - valstybės dažnai paprašo diplomatų atšaukimo be formalaus paskelbimo *persona non grata*, taip išvengdamos didesnių diplomatinių konfliktų (Aust, 2005, p. 122). Galiausiai, gali kilti praktinis klausimas – per kiek laiko diplomatas privalo išvykti, gavęs pranešimą apie paskelbimą *persona non grata*? Tarptautiniuose teisės aktuose konkretus terminas nėra nustatytas, tačiau laikoma, kad 48 valandos yra trumpiausias laikas, kurį galima būtų laikyti „protingu“. Jei diplomatas neįvykdo reikalavimo išvykti, priimančioji valstybė gali atsisakyti pripažinti jį diplomatinio personalo nariu, o tai gali turėti rimtų pasekmių, pavyzdžiui, priimančiosios valstybės atsisakymą suteikti jam diplomatinės privilegijas ir imunitetą.

Galima ir antroji priemonė, kai siunčiančioji valstybė atsisako savo diplomatinio atstovo neliečiamumo pagal Vienos konvencijos 32 straipsnį. Ši priemonė leidžia priimančiajai valstybei imtis teisinių veiksmų prieš diplomata, kai siunčiančioji valstybė aiškiai išreiškia sutikimą konkrečiu atveju (Denza, 2016, p. 293). Konvencijos 32 straipsnio 1 dalis aiškiai nustato, kad diplomatinis imunitetas priklauso ne pačiam asmeniui, o siunčiančiajai valstybei, todėl tik pati siunčiančioji valstybė turi teisę atsisakyti imuniteto. Ši taisyklė tarpusavyje susipina su Vienos konvencijos preambulėje pateikta nuostata, kuri teigia, jog imuniteto tikslas nėra suteikti naudą asmeniui, o veikiau siekis užtikrinti veiksmingą diplomatinių funkcijų vykdymą (Denza, 2016, p. 295). Ši nuostata užtikrina, kad siunčiančioji valstybė turėtų išlikti pagrindiniu sprendimų priėmėju ir galėtų pati kontroliuoti, ar diplomatinis imunitetas bus panaikintas konkretaus imuniteto pažeidimo atveju.

Pažymėtina, kad valstybė pati, savo vidaus taisyklėse gali nusistatyti tvarką, kaip turi būti įforminami sprendimai dėl jos šalies diplomatinių imunitetų atšaukimo. Pavyzdžiui Jungtinėje Karalystėje vyriausybė reikalauja, kad atstovybės užsienyje kiekvienu atveju, prieš atšaukiant imunitetą kreiptųsi į Užsienio reikalų ministeriją. Tai reiškia, jog procesas ištis yra nuodugniai kontroliuojamas.

Praktikoje siunčiančiosios valstybės retai naudojami šia teise, net ir rimtų nusikaltimų atvejais, tačiau istorijoje yra buvę atvejų, kai imunitetas yra panaikinamas pačiam

diplomatusi paprašius (Abusamra, 2024, p. 4). Vienas iš istorinių pavyzdžių - 1970 m. Nyderlandų oro pajėgų atašė Londone, kuris pats paprašė savo vyriausybės atsisakyti imuniteto tam, kad galėtų pats stoti prieš teismą Jungtinėje Karalystėje dėl kaltinimų sukėlus pavojingą eismo įvykį, per kurį žuvo žmogus. Nyderlandų vyriausybė sutiko su šiuo prašymu ir diplomatas buvo išteisintas (Denza, 2016, p. 297).

Apibendrinant šias dvi minėtas priemones verta pabrėžti esminį skirtumą tarp paskelbimo *persona non grata* ir imuniteto atsisakymo procedūros. Paskelbimo *persona non grata* atveju priimančioji valstybė turi teisę vienašališkai pašalinti diplomata iš šalies, o tuo tarpu imuniteto atsisakymas yra siunčiančiosios valstybės suteikiamas leidimas pradėti diplomatusi teisinius procesus (Abusamra, 2024, p. 4). Pirmuoju atveju tai dažniausiai yra politinė priemonė, o antruoju – teisinė priemonė, leidžianti pradėti teisinį procesą prieš diplomata priimančiojoje valstybėje. Galime teigti, kad *persona non grata* institutas suteikia priimančiajai valstybei teisę vienašališkai pašalinti diplomata iš šalies, nesiaiškinant priežasčių, o imuniteto atsisakymas leidžia pradėti teisinius procesus prieš diplomata. Abi šios priemonės užtikrina balansą tarp diplomatinės veiklos laisvės ir priimančiosios valstybės saugumo interesų.

Tačiau praktika rodo, kad šios priemonės dažnai naudojamos atsargiai, o kartais net ir nepakankamai efektyviai, ypač susiduriant su sunkiais diplomatų padarytais nusikaltimais. Be to, dauguma Vienos konvencijos pažeidimų retai pasiekia Tarptautinį Teisingumo Teismą, nes Teismas paprastai nagrinėja tik itin šiurkščius šios konvencijos pažeidimus. Teismas taip pat nėra pats veiksmingiausias būdas spręsti Vienos konvencijos pažeidimus, kadangi dauguma tokių kylančių ginčų turi būti sprendžiami greičiau diplomatinio lygmeniu, dažniausiai užsienio reikalų ministerijose (Denza, 2016, p. 421).

Diplomatinis imunitetas neturėtų būti taikomais tais atvejais, kai pažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės. Ši doktrina neturi tapti nebaudžiamumo skydu, leidžiančiu diplomatams išvengti atsakomybės už sunkius tarptautinės teisės pažeidimus (Özdan, 2022, p. 175). Toks požiūris iškreiptų pačios diplomatinės santykių sistemos paskirtį ir sudarytų sąlygas diplomatiniam nebaudžiamumui.

3.2 Diplomatinės tarnybos nutraukimo teisiniai ir praktiniai aspektai

Šiuolaikinių geopolitinių krizių kontekste diplomatinės tarnybos nutraukimas vis dažniau tampa ne tik teisiniu, bet ir politinės atsakomybės klausimu, ypač karo, režimų kaitos ar žmogaus teisių pažeidimų situacijose. Diplomatinės tarnybos nutraukimas tarptautinėje teisėje gali vykti įvairiais pagrindais: tiek teisiniais, tiek praktiniais ar politiniais. Formaliausias iš jų yra diplomatinės misijos pasibaigimas, kuris gali įvykti nutraukus

diplomatinius santykius tarp valstybių, įvykus kariniam konfliktui, esant valdžios režimų pasikeitimui ar dėl nuolatinio priešiško priimančiosios valstybės atžvilgiu. Tokių atvejų praktikoje netrūksta. Ryškiausias pavyzdys JAV ir Irano diplomatinių santykių nutraukimas po 1979 m. įkaitų krizės. Taip pat galima paminėti neseniai spaudoje matytą plataus masto Rusijos diplomatų atšaukimą bei konsulatų uždarymą įvairiose Europos valstybėse po prasidėjusios invazijos į Ukrainą.

Diplomatinės tarnybos pabaigos reglamentavimas Vienos konvencijoje dažnai vertinamas kaip formaliai aiškus, tačiau praktiškai neišbaigtas. Vien pranešimo apie funkcijų pabaigą ar ryšių nutraukimą neužtenka tam, kad būtų užtikrintas aiškus teisinis režimas pereinamuoju laikotarpiu. Būtent dėl to teisės doktrinoje išryškėja svarbi kritika, kad šios normos yra apibrėžiamos pernelyg siaurai, neatsižvelgiant į diplomatinių santykių specifiką ir kompleksiskumą skirtingose geopolitinėse situacijose. Taip pat šios normos nepakankamai apsaugo diplomatų neliečiamybės, kuri yra svarbi, siekiant išvengti teisinio neapibrėžtumo ir potencialių konfliktų tarptautiniame kontekste.

Net nutrūkus diplomatiniams santykiams ar prasidėjus ginkluotam konfliktui, valstybė nepraranda pareigos laikytis pagrindinių tarptautinės teisės principų – tai tampa išbandymu ne tik jos gebėjimui įgyvendinti įsipareigojimus, bet ir bendram teisiniam sąmoningumui. Ypač svarbu, kad diplomatinių patalpų, archyvų ir turto neliečiamybė išliktų saugotina net ir nutrūkus oficialiam bendravimui. Toks įpareigojimas tampa tarpininku tarp teisės ir politikos, jis neleidžia nutrauktų santykių interpretuoti kaip leidimo ignoruoti tarptautinę teisę. Pažymėtina, jog pati Vienos konvencija tiesiogiai nenumato teisės nutraukti diplomatinius santykius. Tačiau ši galimybė netiesiogiai išplaukia iš Konvencijos 2 straipsnio, kuriame nustatyta, kad diplomatiniai santykiai užmezgami abipusiu sutikimu, todėl, jei viena šalis atšaukia šį susitarimą, santykiai laikomi nutrūkusiais (Denza, 2016, p. 398). Net ir nutrūkus oficialiems santykiams, priimančioji valstybė išlieka atsakinga už diplomatinių patalpų, turto ir archyvų apsaugą, o siunčiančiajai valstybei turi būti sudaryta galimybė patikėti šių interesų atstovavimą trečiajai valstybei (VKDS 45 str.). Šis mechanizmas leidžia išlaikyti teisinį ryšį net tada, kai politinis dialogas nutrūksta.

Nors diplomatinių santykių nutraukimas dažnai pristatomas kaip politinis veiksmas, tarnybos nutraukimas neįvyksta savaime – tam reikalingas aiškus vienos ar abiejų šalių pranešimas. Nepaisant akademiniuose šaltiniuose kylančių siūlymų riboti ar reformuoti diplomatinius imunitetus, diplomatinėje tarnyboje dirbantis asmuo į šį klausimą žvelgia kiek kitaip. Paklaustas, ar diplomatinio imuniteto poreikis, jo nuomone, išliks ateityje, diplomatas teigė: „Tikrai taip. Kol bus ši diplomatinė tarnyba, kol bus diplomatinės

atstovybės, tol manau, bus reikalinga, ir nieks apskritai per daug nesikeis, nes ir tradicijos, ir taisyklės, susijusios su diplomatinio imunitetu, jau yra šimtus metų, galioja ir nelabai kinta“ (Interviu eil. 177-180). Tokie liudijimai rodo, kad, nepaisant teorinių pasiūlymų imuniteto ribojimui, praktikoje diplomatinė bendruomenė vis dar vertina šias garantijas kaip esmines profesinio saugumo sąlygas.

Šis požiūris atspindi įsitvirtinusių tarptautinių normų tęstinumą. Kai kurios Vakarų valstybės, kaip Europos Sąjunga, dalį tradicinių diplomatinių funkcijų perkelia bendroms tarptautinėms institucijoms, tokioms kaip Europos Komisija. Net ir kintant institucinei diplomatijos struktūrai, diplomatinė tarnyba ir ją lydintys imunitetai išlieka svarbūs valstybių atstovavimo ir tarptautinių santykių dalimi. Ši įžvalga leidžia suprasti, kad siūlomos reformos, nors ir yra teoriškai pagrįstos, susiduria ne tik su politiniu, bet ir su kultūriniu pasipriešinimu, kuris lemia, kad diplomatinės tarnybos nutraukimo teisiniai instrumentai greičiausiai artimiausioje ateityje išliks nepakitę.

Nors diplomatinė tarnyba istoriškai laikoma stabilumo ir taikos bendradarbiavimo garantu, dabartiniame tarptautinės teisės kontekste vis dažniau kyla klausimų dėl jos veikimo efektyvumo. Vienos konvencijoje įtvirtintos priemonės, nors formaliai vis dar galiojančios, dažnai nebeatitinka šių dienų tarptautinės sistemos poreikių. Kaip pastebima literatūroje, atgrasymo priemonės, kurias numato Vienos konvencija yra nepakankamos, pasenusios ir dėl to neveiksmingos. Būtent todėl diplomatai ir toliau piktnaudžiauja savo imunitetu, neužtikrindami teisingumo nukentėjusiems asmenims (Javed, 2019, p. 5236).

Šiuolaikinės krizės, tokios kaip Covid-19 pandemija, parodė, kad diplomatinės funkcijos gali būti koreguojamos ar laikinai sustabdomos net ir nesant formaliam sprendimui. Kai kurios valstybės sumažino ambasadų darbuotojų skaičių, atidėjo ar nutraukė diplomatines misijas, o komunikacija persikėlė į nuotoline platformas (Feldman, Lutmar ir Mandler, 2024, p. 11). Įprasta diplomatinės tarnybos praktika – nuolatinis fizinis buvimas užsienyje, tarpusavio įsipareigojimai ar pasitikėjimas tarptautinėmis institucijomis susidūrė su rimtais iššūkiais. Pandemijos pradžioje ES nesugebėjo užtikrinti savo narių solidarumo: valstybės narės atsisakė dalintis medicininėmis priemonėmis su Italija, nors ji buvo viena labiausiai nukentėjusių šalių (Feldman, Lutmar ir Mandler, 2024, p. 20). Tokie atvejai paskatino ne tik diplomatinio solidarumo krizę, bet ir parodė, kad kai kuriais momentais valstybės renkasi atsitraukti nuo aktyvios diplomatinės veiklos ne per oficialų santykių nutraukimą, o per tylų neveikimą diplomatinėje erdvėje. Toks politiškai reikšmingas diplomatinių santykių „atšalimas“ rodo, kad formalus tarnybos modelis nėra vienintelis galimas tarnybos pasibaigimo scenarijus. Kartais diplomatinė veikla nutrūksta ne dėl teisinio sprendimo, o paprasčiausiai dėl to, kad realūs veiksmai nebevykdomi. Vis

dėlto tokios reprezentacijos formos veikia už tradicinės diplomatijos teisinio reguliavimo ribų. Tarptautinė teisė kol kas nenumato nei aiškių normų, nei atsakomybės mechanizmų viešosios diplomatijos vykdytojams.

Karas ne visada žymi diplomatinės tarnybos pabaigą - veikia jos transformaciją į alternatyvias, dažnai netradicines formas. Pagal nusistovėjusią tarptautinės teisės sampratą, ginkluotas konfliktas ar režimų kaita neretai suponuoja oficialų diplomatinį santykių nutraukimą. Vis dėlto šiuolaikinė praktika rodo, kad diplomatinį funkcijų tąsa neretai persikelia į neformalią ar net virtualią erdvę. Viešoji diplomatija (ang. *Public diplomacy*) ir socialiniai tinklai leidžia valstybėms išlaikyti simbolinį ir komunikacinį buvimą tarptautinėje erdvėje net nutrūkus oficialiems diplomatiniams ryšiams tarp valstybių.

Viešoji diplomatija, kaip dinamiška ir nuolat besikeičianti diplomatijos forma, ypač įgauna reikšmę karo metu, kai valstybei būtina ne tik gintis fiziškai, bet ir išsaugoti valstybei palankią reputaciją. Nors ši sąvoka retai aptinkama teisiniuose šaltiniuose, ji tapo esmine Ukrainos karo kontekste, kaip strateginė komunikacijos forma ir informacinė gynyba, siekianti pritraukti tarptautinę paramą. Karo sąlygomis viešoji diplomatija peržengia tradicines ribas ir ją vykdo ne tik valstybės institucijos, bet ir nevyriausybiniais subjektai: menininkai, sportininkai ir eiliniai piliečiai. Tai rodo, kad karo metu valstybės reprezentacija tampa kolektyvine visų piliečių atsakomybe.

Tačiau toks diplomatinį funkcijų pasidalijimas karo metu kelia ir sisteminius iššūkius. Viešoji diplomatija tampa itin pažeidžiama dezinformacijos grėsmėms, karo kontekste ji veikia tarsi „minų lauke“, kur reputacijos nuostolis gali kilti net dėl vienos neapgalvotos žinutės (Sukhorolskyi ir Sukhorolska, 2024, p. 272). Informacinių technologijų raida sudaro sąlygas autoritariniams režimams manipuliuoti informacijos srautais ir kliudyti laisvam informacijos judėjimui. Tokiu būdu viešoji diplomatija karo metu tampa ne tik komunikacijos forma, bet ir priemone kovoje dėl dominavimo informacinėje erdvėje. Ši transformacija iš esmės peržengia klasikinę diplomatinės veiklos sampratą, grindžiamą tarptautinės teisės normomis, ir vis labiau remiasi reputaciniu, kultūriniu bei technologiniu pajėgumu.

Karo sąlygomis diplomatija tampa ne tik tarptautinio atstovavimo, bet ir informacinės kovos priemone. Vienas ryškiausių to pavyzdžių – Rusijos diplomatų veiksmai per Krymo krizę, kai oficialiai komunikacija buvo pasitelkta ne tiek objektyviai perteikti situaciją, kiek būtų skleidžiama šališka ir strategiškai iškreipta įvykių interpretacija. Kaip pažymi Manor, šis viešai formuojamas požiūris atspindėjo platesnę dezinformacijos strategiją, kuria Vakarai buvo vaizduojami kaip išoriškai agresyvi, bet viduje silpna ir politinį nuosmukį patirianti jėga (Manor, 2019, p. 151)

Vis dėlto ši diplomatinės veiklos transformacija neeliminuoja esminės problemos – diplomatinio imuniteto veiksmingumo karo metu. Nors teisinė doktrina numato diplomatų apsaugą net ir karo sąlygomis, praktikoje ši apsauga dažnai netenka realios reikšmės ir tampa tik formalumu. Karo metu, kai normas nustelbia faktinė karinė padėtis, šie įsipareigojimai dažnai lieka neįgyvendinti. Vienos konvencija numato diplomatų apsaugą net ir karo sąlygomis (VKDS 44 str.). Šio straipsnio taikymas yra besąlyginis – valstybės privalo sudaryti sąlygas diplomatiniam personalui išvykti tik tada kai to reikia, o tokios pagalbos pobūdis priklauso nuo pačios valstybės vertinimo. Kaip interviu metu teigė diplomatas, „nieks neklausia, kokias teises tu ten turi. Imunitetas nėra matomas, jis neturi fizinės išraiškos, todėl tampa neveiksmingas, kai susiduriama su jėgos viršenybe ar teisinių garantijų ignoravimu“ (Interviu eil. 170-172).

Ši citata atskleidžia svarbų aspektą – diplomatų saugumas karo metu nebūtinai priklauso nuo jų teisinio statuso, bet labiau nuo to, ar konflikte dalyvaujančios šalys pasirenka šį statusą gerbti. Kitaip tariant, formali apsauga tampa beprasmiška, jei valstybė ar oponentas jos nepripažįsta ir sąmoningai ignoruoja. Tokia situacija kelia klausimą dėl realios diplomatinės tarnybos galimybės veikti karo kontekste. Net jei institucinė struktūra išlieka, jos funkcinis pajėgumas gali būti eliminuotas dėl fizinio nesaugumo, komunikacijos sutrikimų ar represinių priemonių.

Tam tikrais atvejais diplomatinės tarnybos nutraukimas ar neveiklumas kyla ne iš teisinės būtinybės ar objektyvių kliūčių, bet iš sąmoningo politinio sprendimo neįsitraukti. Tokiose situacijose valstybės institucijos, žinodamos apie vykstančius masinių pažeidimų procesus, nusprendžia neįsikišti, pasiremamos strateginiais ar nacionalinio intereso argumentais. Ši diplomatinio neveiknumo forma, kaip pabrėžiama literatūroje, dažnai nėra nežinojimo pasekmė, o veikiau sąmoningas sprendimas nusigręžti nuo kančios ir atsakomybės (Henry, 2020, p. 252).

Diplomatija veikia nuolat kintančiame tarptautinių santykių lauke, kuriame politinės realijos keičia jos veikimo principus. Vienas iš naujausių pavyzdžių – 2025 m. kovo mėnesį įvykęs Vokietijos ambasados atidarymas Damaske po trylikos metų pertraukos (Blackburn, 2025). Šis žingsnis, žengtas netrukus po Basharo al-Assado režimo žlugimo, yra signalas, kad diplomatinių santykių nutraukimas tarptautinėje praktikoje nebūtinai reiškia galutinį santykių pabaigos tašką. Priešingai, tai gali būti laikina fazė, po kurios vyksta atnaujinimas ir diplomatinės funkcijos atkuriamos. Vokietijos diplomatai sugrįžo į tarnybą Sirijoje, atnaujinami veiklą ambasadoje po daugiau nei dešimtmečio pertraukos. Tai patvirtina, kad diplomatinės tarnybos nutraukimas, nors ir reikšmingas, retai kada būna

negrižtamas. Skirtingai nei karas, diplomatija pasižymi gebėjimu tęstis ir atsinaujinti net po gilios politinės priešpriešos.

IŠVADOS

1. Diplomatinio imuniteto institutas, išaugęs iš senųjų papročių ir religinių tradicijų, per kelis šimtmečius tapo pamatiniu tarptautinės teisės principu, kuris šiandien yra būtina sąlyga efektyviai diplomatinio funkcijų veiklai. Analizė atskleidė, kad diplomatinis imunitetas nėra suteikiamas diplomatams kaip privilegija jų asmeniniam naudojimui, tačiau kaip būtina priemonė valstybių tarpusavio santykių stabilumui ir diplomatinio santykių nenutrūkstamumui užtikrinti net ir geopolitinio nestabilumo sąlygomis.
2. Analizuojant diplomatinio imuniteto taikymo ribas, nustatyta, kad Vienos konvencijoje numatytos imunitetų ribos tarp oficialių diplomatinio funkcijų ir asmeninės veiklos, nors ir yra apibrėžtos, jų įgyvendinimas praktikoje dažnai nėra efektyvus. Ypač sudėtingas yra imuniteto netaikymas asmeninės ar komercinės veiklos ginčų atvejais, nes praktikoje pastebimi bandymai išvengti atsakomybės pasinaudojant diplomatinio statusu. Dėl šių problemų tampa akivaizdu, kad dabartinė sistema pernelyg priklauso nuo siunčiančiosios valstybės geros valios ir ne visada leidžia užtikrinti nukentėjusių asmenų teises į veiksmingą teisminę gynybą.
3. Išnagrinėti piktnaudžiavimo diplomatinio imunitetu atvejai išryškino esmines šio instituto taikymo praktikoje problemas. Tam tikri atvejai (pvz., žurnalisto J. Khashoggi nužudymas Saudo Arabijoje ar JAV diplomato sukeltas mirtinas eismo įvykis Zimbabvėje) atskleidžia, kad diplomatinis imunitetas kartais virsta įrankiu, leidžiančiu išvengti atsakomybės už rimtus tarptautinius nusikaltimus. Nors tarptautinės teisė nustato teisinės atsakomybės užtikrinimo priemones, tokias kaip *persona non grata* institutas ar imuniteto atsisakymo procedūra – jų taikymas išlieka retas ir ne visada efektyvus.
4. Diplomatinio imuniteto taikymas diplomato šeimos nariams išryškina teisinio neapibrėžtumo bei nevienodos tarptautinės praktikos problemą. Nors šeimos nariai dažnai tampa neformalia diplomatinės veiklos dalimi, praktikoje pasitaiko atvejų, kai šie asmenys piktnaudžiauja imunitetu, siekdami išvengti atsakomybės už netinkamą ar net nusikalstamą elgesį (pvz., A. Sacoolas ar Somalio prezidento sūnaus atvejai). Kita vertus, diplomatinis imunitetas gali tapti kliūtimi apsaugoti pačius šeimos narius nuo smurto ar kitų žmogaus teisių pažeidimų. Ypač tai

pasireiškia smurto artimoje aplinkoje atvejais, kai aukos – diplomatinio sutuoktiniai ar vaikai – dėl imuniteto taikymo negali efektyviai kreiptis pagalbos į vietos institucijas, o diplomatinių patalpų neliečiamybė trukdo laiku identifikuoti pažeidimus.

5. Vienos konvencijoje nesant aiškios „šeimos“ sąvokos, tarptautinėje praktikoje kyla teisinis neapibrėžtumas, ypač kalbant apie skirtingus šeimos modelius – poligamiją, tos pačios lyties partnerystės ar nesusituokusias poras. Tai lemia nevienodą valstybių praktiką ir gali kelti tarptautinių ginčų ar privilegijų taikymo nenuoseklumo grėsmę. Vis dėlto, atsižvelgiant į skirtingus kultūrinius, religinius ir teisės tradicijų skirtumus, griežtas ir universalus šeimos apibrėžimas tarptautiniu lygmeniu gali būti ne tik sunkiai įgyvendinamas, bet ir problematiškas žmogaus teisių požiūriu. Todėl realistiškesnis sprendimas galėtų būti – aiškesnis šeimos sąvokos apibrėžimas dvišalėse sutartyse arba per tarptautinių institucijų (pvz. EŽTT) formuojamą jurisprudenciją, kuri padėtų užtikrinti aiškesnę pusiausvyrą tarp teisinio aiškumo ir žmogaus teisių apsaugos.
6. Darbuotojų išnaudojimo diplomatų privačiose rezidencijose problema atskleidžia, kaip diplomatinės privilegijos, ypač patalpų neliečiamybė ir imunitetas nuo priimančiosios valstybės jurisdikcijos, tampa priemone diplomatams ar jų šeimos nariams išvengti atsakomybės už darbo teisės pažeidimus. Dažniausiai pasitaikančios piktnaudžiavimo apraiškos – neapmokamas ar per mažai apmokamas atlygis už darbą, netinkamos darbo sąlygos ir darbuotojo laisvės suvaržymai. Tarptautinėje teisėje šiuo metu trūksta veiksmingų priemonių, kurios užtikrintų šių darbuotojų teisinę apsaugą, todėl šie pažeidžiami darbuotojai kartais lieka be realios galimybės pasinaudoti teisine gynyba.
7. Nepaprastųjų padėčių metu sprendimai dėl diplomatinės tarnybos pabaigos dažnai priklauso nuo politinių interesų, o ne nuo tarptautinės teisės normų, tokių kaip Vienos konvencijos nuostatos. Pastaraisiais metais paastrėję santykiai tarp Rusijos ir Vakarų valstybių bei masinis diplomatų išsiuntimas atskleidė tarptautinio reguliavimo spragas. Šiuo atveju diplomatinis imunitetas veikia kaip esminė apsaugos priemonė, leidžianti diplomatams išvengti susidorojimo grėsmės ir saugiai palikti priešišškai nusiteikusių valstybės teritoriją.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Vienos konvencija dėl diplomatinio santykių (1961). *Valstybės žinios*, 1999, 83-2455.
2. Vienos konvencija dėl konsulinio santykių (1963). *Valstybės žinios*, 1999-10-06, 83-2456.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Ukrainos Ministrų kabineto susitarimas dėl diplomatinio atstovybių ir konsulinio įstaigų darbuotojų šeimų narių teisės vykdyti atlygintą veiklą (2023). *TAR*, 2024-05011.
4. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Egipto Arabų Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl reikalavimo turėti vizą netaikymo diplomatinio pasų turėtojams (2019). *TAR*, 2019-15327.
5. Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose (1993). *Valstybės žinios*, 91-1767.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

6. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsienio valstybių diplomatinio atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso (1991). *Vyriausybės žinios*, 29-791.
7. Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 7-140; *TAR*, 2018-12064.
8. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341.

Teismų praktika:

9. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. spalio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-756-1229/2010.
10. *Cudak prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 302/07, [2010-03-23].
11. *United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran (United States of America v. Iran)* [TTT], [1980-05-24].
12. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. (2013) *Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas dėl tarnybinių ginčų*,

apibendrinimas (I dalis), aprobuotas 2013 m. balandžio 3 d. Prieiga per: https://lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/d1_24_apibendrinimas.pdf [žiūrėta 2025 balandžio 14 d.].

Specialioji literatūra:

13. Abusamra, L. A. (2024). „Mechanisms That Could Be Used to Prevent Diplomats from Abusing the Immunities and Privileges of Their Authority“. *Z Problematyki Prawa Pracy i Polityki Socjalnej*, 22(5), p. 1–17. doi: 10.31261/zppips.2024.22.07.
14. Akehurst, M.B., Malanczuk, P. (2000). *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vertė A. Paksas. Vilnius: Eugrimas.
15. Aust, A. (2005). Diplomatic privileges and immunities. Iš: *Handbook of International Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 117–158 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511494123.009> [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.].
16. Behrens, P. (red.), 2017. *Diplomatic Law in a New Millennium*. Oxford: Oxford University Press. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198795940.001.0001> [žiūrėta 2025 m. kovo 25 d.].
17. Bosch, S. (2021). Understanding Diplomatic and Consular Inviolability—Learning from the Jamal Khashoggi Tragedy. *The Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, 54(1), 1–27 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.jstor.org/stable/27329475> [žiūrėta 2025 m. kovo 10 d.].
18. Bruns, K.A. (2015) ‘Cornerstone of Modern Diplomacy’, *Hague Journal of Diplomacy*, 10, p. 453.
19. Butt, J.S. (2024). The abuse of diplomatic immunity: examining cases and implications for international relations – a research. *Acta Universitatis Danubius. Relationes Internationales*, 17(2), 42–79.
20. Castro, A.M. (2014). Abuse of Diplomatic Immunity in Family Courts: There’s Nothing Diplomatic about Domestic Immunity. *Suffolk University Law Review*, 47(2), 353–372. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/sufflr47&i=379>
21. Cusumano, E., Kinsey, C. (2019). *Diplomatic Security: A Comparative Analysis*. Stanford, California: Stanford University Press. Prieiga per internetą: [EBSCOhost](https://www.ebscohost.com) [žiūrėta 2025 m. vasario 24 d.].

22. Denza, E. (2016). *Diplomatic Law: Commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. Oxford: Oxford University Press [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/viluniv-ebooks/detail.action?docID=5405968> [žiūrėta 2025 m. kovo 18 d.].
23. De Volder, E. (2017). *Trafficking in the Domestic-Work Sector in the Netherlands: A Hidden Phenomenon*. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 15(2), p. 140–154. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/15562948.2017.1307479> [žiūrėta 2025 balandžio 1 d.].
24. Feldman, N., Lutmar, C. ir Mandler, L. (2024). *Masks Down: Diplomacy and Regime Stability in the Post-Covid-19 Era*. *Politics and Governance*, 12(3), [internetinis leidinys]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.17645/pag.8646> [žiūrėta 2025 balandžio 6 d.].
25. Frey, L. S. et al. (2020) ‘Diplomatic Immunity: An Admittedly Short Survey’, in *Diplomatic Immunity*. Singapore: Palgrave Macmillan.
26. Goldsmith, F. ir Amar, I., 2024. Navigating Diplomatic Immunities in Family Law: Finding an Appropriate Forum for Families Covered by Diplomatic Immunity. *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers*, 36(2), p. 365–390. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org> [žiūrėta 2025 m. kovo 29 d.].
27. Green, L.C. (1980) ‘The Tehran Embassy Incident — Legal Aspects’, *Archiv des Völkerrechts*, 19(1), pp. 1–22. Prieiga per internetą: [JSTOR](https://www.jstor.org/stable/2572571) [žiūrėta 2025 m. vasario 25 d.].
28. Gross, L. (1948). *The Peace of Westphalia, 1648–1948*. *The American Journal of International Law*, 42(1). Cambridge University Press, p. 24-29.
29. Henry, A.H., 2020. *Reflections on War, Diplomacy, Human Rights and Liberalism: Blind Spots*. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing. Prieiga per internetą: <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=1a1c3b64-3ebf-30fd-bf20-85cd80215bad> [žiūrėta 2025 balandžio 7 d.].
30. Hill, D.J. (1901). Cituota: Grotius, H. *The Rights of War and Peace* (1901 ed.) (1625). New York: M. Walter Dunne, Liberty Fund Network [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://oll.libertyfund.org/title/grotius-the-rights-of-war-and-peace-1901-ed> [žiūrėta 2025 m. vasario 2 d.].
31. Javed, S. (2019). Rethinking Diplomatic Immunity under the International Law. *Think India Journal*, 22(10), 5232–5240 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://thinkindiaquarterly.org/index.php/think-india/article/view/11520/7204> [žiūrėta 2025 m. kovo 20 d.].

32. Kampmann, C. (2020). *The Treaty of Westphalia as Peace Settlement and Political Concept*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 65.
33. Langhorne, R. (1992) 'The regulation of diplomatic practice: The beginnings to the Vienna Convention on Diplomatic Relations, 1961', *Review of International Studies*, 18(1), pp. 3–17.
34. Maginnis, V.L. (2003). Limiting Diplomatic Immunity: Lessons Learned from the 1946 Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations. *Brooklyn Journal of International Law*, 28, 989–1012 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://core.ac.uk/download/pdf/228602398.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 22 d.].
35. Manor, I., 2019. *The Digitalization of Public Diplomacy*. 1st ed. Cham: Springer International Publishing. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-04405-3> [žiūrėta 2025 balandžio 10 d.].
36. McMahon, R.J. (2005) 'Diplomatic History and Policy History: Finding Common Ground', *Journal of Policy History*, 17(1), pp. 94–105.
37. Novakovic, M. & Novaković, M. (2020) *Diplomatic Immunity: Evolution and Recent Country Developments*. 1st ed. 2020.
38. Ogdon, M. (1937) The Growth of Purpose in the Law of Diplomatic Immunity. *The American journal of international law*. 31(3), p. 451,453, 456.
39. Özdan, S. (2022) 'Human Rights Versus Diplomatic Immunity', in *The Human Rights Challenge to Immunity in International Law*. [Online]. Switzerland: Springer International Publishing AG. pp. 147–185.
40. Petrauskas, Z. et al. (2003) *Diplomatinė teisė / Zenonas Petrauskas, Dainius Žalimas, Skirgailė Žaltauskaitė-Žalimienė*. Vilnius, p. 35.
41. Rafat, A. (1981) 'The Iran Hostage Crisis and the International Court of Justice: Aspects of the Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran', *Denver Journal of International Law and Policy*, 10(3), pp. 425-462. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/denilp10&i=439> [žiūrėta 2025 vasario 24 d.].
42. Satow, E. (2011). 'Persona Grata'. In: *A Guide to Diplomatic Practice*. Cambridge: Cambridge University Press (Cambridge Library Collection), p. 188–199.
43. Shi, X. (2021). Diplomatic Immunity Ratione Materiae and Crimes in International Law. *Nordic Journal of International Law*, 90(2), 228–252 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1163/15718107-bja10025> [žiūrėta 2025 m. kovo 11 d.].

44. Sukhorolskyi, P. ir Sukhorolska, I. (2024). The public diplomacy of Ukraine in wartime: a path to reputational security. *Eastern Journal of European Studies*, 15, 268–291 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.47743/ejes-2024-SI13> [žiūrėta 2025 m. balandžio 4 d.].
45. Tabaar, M.A. (2017) 'Causes of the US hostage crisis in Iran: The untold account of the communist threat', *Security Studies*, 26(4), pp. 665–697. doi:10.1080/09636412.2017.1336390.
46. Tinubu, M. (2024) 'Diplomatic Immunity', *International Enforcement Law Reporter*, 40(9), p. 388–390. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/ielr40&i=409> [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
47. Vandenberg, M.E. & Bessell, S., 2016. *Diplomatic Immunity and the Abuse of Domestic Workers: Criminal and Civil Remedies in the United States*. *Duke Journal of Comparative and International Law*, 26(3), pp. 595–633. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/djcil26&i=615> [žiūrėta 2025 balandžio 1d.].
48. Zabyelina, Y. (2023). The Immunity Challenge in Cases of the Labor Trafficking of Diplomatic Household Workers. Iš: Smeulers, A. (red.) *Between Immunity and Impunity: External Accountability of Political Elites for Transnational Crime*. Cambridge: Cambridge University Press, 89–141 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/9781009086301.005> [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.].
49. Zavhorodnia, V.M. (2024). Human Rights Abuses under Diplomatic Protection: The Issue of Modern Slavery and Forced Labor. *Slavery: Theory & Practice*, 9(1), 48–58 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.13187/slave.2024.1.48> [žiūrėta 2025 m. balandžio 22 d.].

Kiti šaltiniai:

50. BBC News (2015) *North Korean diplomat caught smuggling gold in Bangladesh*. BBC, 7 March. Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-asia-31768756> [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].
51. BBC News (2015) *Saudi diplomat 'raped Nepali maids' in India*. [per internetą] 9 September. Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-34194751> [žiūrėta: 2025 m. kovo 30 d.].

52. BBC (2021). Jamal Khashoggi: All you need to know about Saudi journalist's death. *BBC News*. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-europe-45812399> [žiūrėta 2025 m. kovo 25 d.].
53. Beaumont, P. and Graham-Harrison, E. (2024) *Why Israel's attack on Iranian consulate in Syria was a gamechanger*. *The Guardian*, 14 April. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/world/2024/apr/14/why-israel-attack-on-iranian-consulate-in-syria-was-a-gamechanger> [žiūrėta 2025 m. kovo 26 d.].
54. Benedictus, L. (2016). A fine mess: how diplomats get away without paying parking tickets. *The Guardian* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/cities/2016/sep/23/fine-diplomats-not-paying-parking-tickets> [žiūrėta 2025 m. kovo 12 d.].
55. Blackburn, G., 2025. *Germany reopens Syria embassy 13 years after war forced its closure*. [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/03/20/germany-reopens-damascus-embassy-13-years-after-syrian-war-forced-its-closure> [žiūrėta 2025 balandžio 3d.].
56. Global Human Rights Defence (2023) *Women Domestic Workers in Diplomatic Households in the Netherlands*. Haga: Global Human Rights Defence. Prieiga per internetą: <https://www.ghrd.org/wp-content/uploads/2023/11/Women-Domestic-Workers-in-Diplomatic-Households-in-the-Netherlands.pdf> [žiūrėta 2025-04-01].
57. McLean, S. (2024). Somali president's son convicted for fatal collision in Turkey, but spared jail time. *CNN* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://edition.cnn.com/2024/01/17/world/somali-presidents-son-convicted-for-fatal-collision-in-turkey-but-spared-jail-time/index.html> [žiūrėta 2025 m. balandžio 14 d.].
58. Woode, D. (2022). Harry Dunn: Anne Sacoolas pleads guilty to death by careless driving. *The Times* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.thetimes.com/world/us-world/article/harry-dunn-anne-sacoolas-pleads-guilty-to-death-by-careless-driving-xjtlp8xls> [žiūrėta 2025 m. balandžio 18 d.].
59. Toronto Star (2019). '5 Saudis face death penalty over killing of Khashoggi'. *Toronto Star (Canada)*. Prieiga per internetą: <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=af5fdc45-a163-3ed6-baec-7a4ac34ec1de> [žiūrėta 2025 m. kovo 16 d.].

SANTRAUKA

Magistro darbe analizuojama diplomatinių imunitetų instituto raida, šių imunitetų taikymo ribos bei piktnaudžiavimo atvejai. Šiam tikslui pasiekti darbe pasitelkiama nuosekli teisės aktų, tarptautinės teisės dokumentų, teisės doktrinos bei teismų praktikos analizė ir pusiau struktūruotas interviu su diplomatais.

Remiantis požiūriu, kad dabartinis diplomatinio imuniteto reglamentavimas reikalauja korekcijos, darbe išsamiai nagrinėjamos pagrindinės problemos, susijusios su diplomatinių imunitetų taikymu. Analizuojami atvejai, kai imunitetas tampa priemone išvengti atsakomybės už sunkius nusikaltimus, tokie kaip žurnalisto J. Khashoggi nužudymas Saudo Arabijoje ar JAV diplomato sukeltas eismo įvykis. Šiame darbe nagrinėjama diplomatinių imunitetų taikymo šeimos nariams problematika. Išskiriamos specifinės situacijos dėl neapibrėžtos „šeimos“ sąvokos Vienos konvencijoje, aptariami atvejai, susiję su LGBT bendruomenės narių pripažinimu šeimos nariais ir poligaminių santuokų statusu. Darbe taip pat išsamiai analizuojamas darbuotojų išnaudojimas diplomatų privačiose rezidencijose, prabrėžiant, kad tarptautinėje teisėje trūksta veiksmingų priemonių šiems darbuotojams apsaugoti nuo žmogaus teisių pažeidimų. Galiausiai, analizuojama diplomatinės tarnybos pabaiga ir padėtis nepaprastosios padėties atveju. Pabrėžiama imunitetų svarba užtikrinant diplomatų saugumą bei teisę palikti valstybę kilus politinėms grėsmėms. Daroma išvada, kad diplomatinių imunitetų taikymas šiuolaikiniame tarptautinių santykių kontekste reikalauja aiškesnio teisinio reglamentavimo ir efektyvesnių žmogaus teisių apsaugos priemonių įtvirtinimo.

SUMMARY

The master's thesis analyzes the development of the institution of diplomatic immunity, the limits of its application, and cases of abuse. To achieve this objective, the thesis employs a systematic analysis of legal acts, international legal documents, legal doctrine, case law, and a semi-structured interview with diplomats.

Based on the perspective that the current regulation of diplomatic immunity requires revision, the thesis thoroughly examines the key issues related to the application of diplomatic immunities. It analyzes cases where immunity becomes a tool to evade responsibility for serious crimes, such as the murder of journalist J. Khashoggi in Saudi Arabia and a fatal traffic accident caused by a U.S. diplomat. The thesis also addresses the challenges of applying diplomatic immunity to family members, highlighting specific situations arising from the undefined concept of "family" in the Vienna Convention, including cases involving the recognition of LGBT community members as family and the status of polygamous marriages. Furthermore, the thesis provides an in-depth analysis of the exploitation of workers in diplomats' private residences, emphasizing the lack of effective international legal measures to protect these individuals from human rights violations. Finally, it examines the termination of diplomatic service and the situation during states of emergency, stressing the importance of immunity in ensuring diplomats' safety and their right to leave a host country in the face of political threats. The thesis concludes that the application of diplomatic immunities in the modern context of international relations requires clearer legal regulation and the establishment of more effective human rights protection mechanisms.

PRIEDAS

2025-03-31 interviu su pirmuoju sekretoriumi

Interviu Nr. 1

1. Trumpai papasakokite apie savo profesinę patirtį: nuo ko prasidėjo Jūsų karjera, kiek metų jau dirbate diplomatinėje tarnyboje?

„Tai jau turbūt bus dvidešimt penki metai gal. Pirmos pareigos tai buvo taip, kad oficialiai, tai nu kaip tada dar buvo tokie laukinė kūrimosi stadija, trūko darbuotojų ir ministerijoje būdavo taip, kad nebuvo ten tų konkursų, gal ir buvo kokie konkursai, bet buvo ieškoma ir kaip sakant pažinčių rate sakykim. Jei pastebi kažkas, kad tai žmogus kuris tau tiktų į komandą ar tiktų kaip darbuotojas tai buvo kviečiama darbuotis. Tai aš panašiai irgi gavau pakvietimą ten, aš tuo metu gyvenau Londone ir buvau kažkaip, kadangi lietuvių ten dar nebuvo tiek, lietuviai tik pradėjo judėti link Jungtinės Karalystės, jų buvo nedaug ir mes bendravome su ambasadoje dirbančiais darbuotojais, susibičiuliavome ir po to, po kiek laiko vienas iš jų pakvietė mane prisijungti prie komandos. Tai va taip ir prisijungiau. Tai kai mane pakvietė buvau įdarbintas ministerijoje ir po kokio mėnesio, nes kai ieškojo ambasada Londone darbuotojo mane tada pasiūlė iškart, pradėjau beveik iškart nuo rotacijos Londone“.

2. Ar Lietuvoje, Jūsų manymu, vykdoma pakankama diplomatų atranka ir pasirengimas, kad jie tinkamai suprastų ir atsakingai naudotųsi turimomis privilegijomis bei imunitetu?

„Šiai dienai, manau, kad taip. Yra vykdomos kompanijos, tik tais yra kita problema, kad startinė pozicija naujiems žmonėms finansiniu požiūriu nėra labai patraukli. Gal būtų norinčių ir yra nemažai, bet kai sužino kokios jų laukia finansinės perspektyvos, tai gana daug žmonių, ypatingai dabar atkrenta, kadangi kitų, palankesnių galimybių jaunimui yra labai daug tiek Lietuvoje, tiek išvykus į užsienį užsidirbti. Tai kaip sakant, yra tas toks gal būtų ir būtų žymiai daugiau ir geresnių kandidatų, bet dauguma jų sužinoję finansines sąlygas nusprendžia ar po kurio laiko išeiti iš tarnybos arba išvis nekandidatuoja. Tai vat tokia yra viena iš tokių problemų šios dienos aktualijose. Yra bandoma pritraukti ir sudominti žmones, kad jie poto kažkaip ateitų atlikti tarnybą, bet šiaip yra tos kaip sakant tarptautinių santykių studijos, kur daug jaunimo susipažįsta su mūsų veikla, tai vat pagrindinis katilas iš kurio mes griebiam tuos jaunos talentus yra iš tenais ir poto aišku yra

32 ir iš kitų specialybių. Tačiau to išsilavinimo reikia įvairaus, ministerija didelė yra, gal apie
33 tūkstantis darbuotojų dirba, tai tų darbuotojų įvairaus plauko reikia kaip sakant. Nuo
34 statybininkų kurie užsiima sakykim tenais visų pastatų priežiūra ir statybomis, ambasadų
35 kūrimu ir taip toliau iki diplomato, kuris grynai diplomatinį darbą dirba. Bijau, kad
36 nesumeluočiau, bet man atrodo yra taip, kad tiek Lietuvoje, tiek užsienyje dirbančių
37 diplomatų skaičius yra panašiai vienodas, apie 400 - 500 Lietuvoje ir 400 - 500 užsienyje
38 dirbančių. Bet užsienyje sakykim irgi dirba vat mūsų kaip kolektyvas yra žmonės kurie
39 siunčiami iš Lietuvos tam periodui, trims, keturiems metams siunčiami, bet va mūsų yra tik
40 pusę tokių. Mes esam penki, o dar penki žmonės yra samdomi vietinėje rinkoje. Tai jie šiek
41 tiek kitokiom sąlygom ir kitu šiek tiek statusu, kaip vietiniai darbuotojai su laikinomis
42 sutartimis dirba ir mum kaip ministerijai yra šiek tiek pigiau juos išlaikyti, nes nereikia
43 rūpintis jų šeimos nariais, nereikia jų perkėlinėti, daiktų vežioti ir taip toliau. Mažiau kaip
44 sakant garantijų jie turi.“

45 3. Kaip diplomatinio paso naudojimas paveikia kelionių procedūras, pavyzdžiui saugumo
46 patikras oro uostuose? Ar Jūsų nuomone šiandieniniame pasaulyje diplomatinis pasas
47 vis dar yra reikalingas?

48 „Taip tai, tai nu jisai, kaip sakant gali padėti išvengti patikros, nes pasienio pareigūnai ar
49 muitininkai jie negali patikrinti tavo daiktų, nebent jie turėtų įtarimą ir tikrą įrodymą, kad
50 pas tave tikrai yra kažkas nelegalaus. Tai jie tik tada tai sakant gali pradėti procedūrą, kad
51 patikrinti tavo daiktus, tai viena. Antra, didžioji dalis oro uostų turi specialius praėjimus
52 sakykim diplomatom ir orlaivių įguloms ir taip toliau. Nu ten kur nereikia stovėti bendroje
53 eilėje yra toks pagreitintas praėjimas. Diplomatinio bagažu pravežti aukso luitus yra mažoji
54 blogybė, bet tikrai yra kas veža ginklus, narkotikus ir taip toliau. Nes yra valstybių, yra
55 šalių su skirtingomis pažiūromis, skirtingais matymais ir skirtingomis užduotimis. Tai vat
56 skandalų ir įvykių šia tema tikrai yra daug, bet yra tokia tokia nusistovėjusi tvarka ir tiem
57 kas elgiasi gerai ir teisingai ir tiem kas elgiasi blogai kartais padeda, nes mes irgi kartais
58 vežamės ten dokumentus kurių negalima rodyti, dokumentus kaip kurjeris tu vežiesi, nes
59 juos reikia pervežti. Mes išdavinėjame pasus, asmens dokumentus ir kartais tenka juos
60 vežtis, tarkim dešimt, dvidešimt pasų ir kas tikrai nėra tikriausiai galima taip paprastam
61 žmogui. Tai vat tokiais atvejais kaip šis, diplomatinis pasas tikrai padeda išvengti patikros,
62 nes kitu atveju žmogus kuris tai vežtų tikriausiai būtų sulaikytas arba turėtų įrodinėti ką
63 jisai, iš kur jisai gavo tuos dokumentus ar pasus. Dar galiu pridėti, kad yra tas, kad kartais
64 mes patys vežamės taip, bet yra toks dalykas kaip diplomatinis paštas. Jisai irgi turi
65 imunitetą, mes sakykim neskraidome taip dažnai, kad visą tas kas mums reikalinga
66 atsivežtume patys. Tai vat yra dokumentai kurie yra siunčiami diplomatinio pašto ir tas

67 paštas, ta siunta sakykim irgi turi tą imunitetą ir jo irgi nieks netikrina, nebent turi ten
68 pagrįstų įtarimų, kad juo gabenama kažkas nelegalaus. Tačiau peršviesti bagažą gali, mes
69 patys irgi esam šviečiami sakykim ir jeigu jie mato, kad žmogus kažką sakykim turi ginklą
70 kažkokį, tai aišku jis bus apieškojimas. Tas pats ir su siuntomis. Skanuoti galima, bet jų
71 atidaryti neturi teisės, nes yra specialios plombos kurių pažeisti jie neturi teisės“.

72 4. Kaip vertinate privilegijas, kurias Jums suteikia diplomatinė tarnyba? Ar jos, Jūsų
73 nuomone, yra būtinos sklandžiam pareigų vykdymui?

74 „Okei, tai vertinu teigiamai, taip tai yra naudinga, nes sakykim mes atvykstam, mes dažnai
75 keliaujam ir dažnai keliaujam kitose šalyse kur yra kitokia teisė ir visas tas procesas, kad
76 tu taptum legaliu gyventoju kai kuriose šalyse yra labai ilgas ir biurokratinis. O mes einame
77 tuo palengvintu keliu sakykim. Europos Sąjungos šalyse gyvenant gal jis ir nelabai padeda
78 ir nelabai reikalingas, bet trečiose šalyse tai labai padeda.“

79 5. Ar yra konkrečių privilegijų, kurios Jūsų manymu galėtų būti peržiūrėtos ar
80 koreguojamos?

81 „Tai iš esmės jomis gali nesinaudoti, jei tau atrodo, kad jos yra netinkamos, bet ta Vienos
82 konvencija yra gana sena ir čia tu vienašališkai negali jų panaikinti. Ten yra daug šalių,
83 todėl jos turi sutarti ir kaip sakant, ilgas ir biurokratinis, manau, kad sunkus įgyvendinimas
84 būtų. Yra daug kurie piktnaudžiauja, yra kurie teisingai elgiasi ir žodžiu ten ir konsensusą
85 rasti tarp visų šalių būtų manau labai sudėtinga“.

86 6. Ar jums ar jūsų kolegoms teko susidurti su situacijomis, kai imunitetas nesuteikė
87 pakankamo saugumo arba atvirkščiai – reikšmingai prisidėjo prie saugumo
88 užtikrinimo?

89 „Man pačiam neteko susidurti, bet yra tokios valstybės, sakykim kaip ir mūsų didieji
90 kaimynai, kur tu būdamas nekaltas, gali būti padarytas kaltu. Tai va tada tas imunitetas labai
91 gerai suveikia. Ne vienam kolegai yra tekę susidurti su tokiomis situacijomis, kad na
92 pavyzdžiui apkaltina nebūtais dalykais ir tada imunitetas padeda išvengti to neva tikro
93 kaltinimo. Ten nu ir paėmus sakykim kokį eismo įvyki, tai yra šalių kurios specialiai
94 stengiasi apkaltinti, kad diplomatas yra kaltas ir poto iš to padaryti skandalą ar kažkokios
95 naudos turėti iš to, tai vat. Kadangi tu turi imunitetą, jiems sunkiau yra tą padaryti arba kaip
96 sakyti, jiems tada neapsimoka žaisti to žaidimo tada, nes žino, kad vis tiek galu gale gali
97 nieko nepasiekti. Aišku gali išsiuntimas būti iš šalies, kai norima su tavimi susidoroti.
98 Tačiau yra tekę tokių atvejų matyti, kai patys jau žmonės išvažiuoja tada, kai jau mato, kad
99 kažkas prieš tave jau ten sakykim yra kuriama, tai tada tas žmogus išvažiuoja ir reikalas
100 ties tuo ir pasibaigia. Arabiškose šalyse mes neturime tiek tų atstovybių, tai ten tos patirties

101 su šiomis šalimis neturime tiek daug. Bet kalbant apie šitus susidorojimus omenyje turiu
102 visas prorusiškas šalis“.

103 7. Ar jūsų šeimos nariai vyksta kartu su jumis dėl tarnybos į užsienį? Ar dabartinis
104 imuniteto taikymas šeimos nariams pakankamai apsaugo jų interesus, ar, priešingai,
105 sukuria riziką ar iššūkių tiek jiems patiems, tiek diplomatinės misijos veiklai?

106 „Taip, vyksta kartu su manimi. Ar imunitetas reikalingas šeimos nariams, manau, kad taip
107 reikalingas. Ar mes juo naudojames, tai tikriausiai ne. Bet kai tu turi imunitetą, tu gal labiau
108 jautiesi kaip sakant saugiau ir užtikrintai. Ir kaip aš sakiau, tenais, tose europietiškos
109 valstybėse pripažįstančiose europietiškas vertybes jis tau ir, tu jį turi, bet jis tau praktiškai
110 nepasinaudoji“.

111 8. Ar Jums teko girdėti atvejų, kai Lietuvos pilietybę turintys diplomatai ar jų šeimos
112 nariai buvo kaltinami piktnaudžiavimu diplomatinėmis privilegijomis? Ar jie pasitaiko
113 dažnai?

114 „Manau, kad taip. Nes būna, nu tai yra buvę ten sakykim vairuojant su promilėmis yra buvę
115 atvejų kai Lietuvos diplomatai buvo sustabdyti. Vat autoįvykiai būna iš tokių paprastų
116 dalykų. Pasitaiko tikrai retai. Na, šis mažas skaičius yra toks, dėl to, kad kontingentas ir
117 darbuotojai yra visai, nu sakykim gana atsakingi ir supranta tas galimas pasekmes, kurios
118 gali būti. Kiek tų atvejų yra buvę per mano patirtį, tai bijočiau net spėti koku nors tikslu
119 skaičiu, bet aš sakyčiau, kad tų atvejų niekas oficialiai neofišuoja. Na, bent jau bandoma
120 per daug neofišuoti ir jie labai į viešumą neišeina, tai labai tikrai labai gana sunku būtų
121 skaičiuoti. Iš tikrųjų net nedrįsčiau skaičiuoti, žinant kaip bandoma nuslėpti visus tokius
122 atvejus, kad visuomenė nebūtų informuota apie juos. Galiu pasakyti, kad anksčiau būdavo
123 gana nestebinantys dalykai per pirmus dešimt metų nepriklausomybės, bet dabar kaip
124 sakant sistema tikrai išsivaliusi ir tų beveik nebūna tokių atvejų. Labai labai vienetiniai
125 sakykim gali būti. Yra tokia praktika, kad visi nusižengimai ar piktnaudžiavimai jie į viršų
126 neišeina sakykim. Jei kas nors įvyksta, žmogus yra išsiunčiamas, bet spaudai yra
127 nekomentuojama, tai dėl to yra sunku rasti tuos dalykus, nebent jie būtų sulaukę labai
128 didelio rezonanso. Turkijoje vat visai neseniai buvo atvejis, kur Somalio prezidento sūnus
129 važiavo automobiliu Stambule ir motociklu važiavo kurjeris ir jis jį atsitrenkė, kurjeris
130 žuvo. Tai vat irgi buvo didelis skandalas. Tas sūnus prezidento nebuvo ambasados
131 darbuotojas, tačiau labai tikėtina, kad jam buvo duotas diplomatinis pasas. Ir tada, kadangi
132 Somalis yra sakykim labai priklausomas nuo Turkijos ir nuo tų kitų donorų. Tai Turkijos
133 pusę užspaudė, kad jį atsiųstų atgal į Turkiją, nu sakykim, kad išduotų ir jiems pavyko
134 susitarti. Kadangi visas šitas buvo labai iškilęs į spaudą, jį sakykim gražino ir tokį
135 parodomąjį teisingumą jam įvykdė, jį nubaudė ir taip toliau. Bet galų gale jiems nieko

136 nebuvo, visas procesas buvo apsimestinis. Grynai buvo parodomasis parodytas, bet jį, bijau
137 dabar sumeluoti, procedūra išdavimo padarė, bet summa summarum, jie sutiko sumokėti
138 tai šeimai ir jo šeima jokių pretenzijų nekėlė ir tas reikalas labai greitai buvo nutildytas. Čia
139 visai nesenai buvo.“

140 9. Ar, Jūsų nuomone, dabartinė diplomatinio imuniteto reguliavimo tvarka pagal
141 tarptautinę teisę (*pavyzdžiui, Vienos konvenciją*) turi pakankamai veiksmingus
142 mechanizmus, leidžiančius reaguoti į jo piktnaudžiavimą?

143 „Manau, kad tikrai ne. Jau kas nori piktnaudžiauti, tai tie žmonės tikrai imunitetu
144 pasinaudoja ir piktnaudžiauja. Ir taip pat nemanau, kad galima būtų kažką pakeisti. Tokio
145 dalyko kaip pusės imuniteto nėra, o kaip ir visam pasauly, tų blogiukų yra visur. Bet yra ir
146 kita pusė, kad kaip sakant tų nelaimingų atsitikimų gali ir atsitikti ir ne tik blogiečiams. Na,
147 va tas Londone įvykęs atvejis kur JAV diplomato žmona nutrenkė jauną berniuką kelyje.
148 Vat niekas nėra nuo to apsaugotas ir nemanau, kad būtų įmanoma pakeisti ar apriboti. Pusės
149 imuniteto nėra ir turbūt negali būti. Arba turi apsauga, arba neturi.“

150 10. Kokių priemonių ar patobulinimų Jūs pats pasiūlytumėte, siekiant sumažinti galimybę
151 piktnaudžiauti diplomatinio imunitetu, kartu nepakenkiant jo veiksmingumui?

152 „Mano manymu tai nėra vienetiniai atvejai. Žinant kitų šalių mentalitetą, jie jaučiasi
153 neliečiami ir jie daro ką nori. Arabų šalių koks nors diplomatas jis tikrai turės ten daug
154 tikrai pagalbinio personalo ir kaip taisyklė, tas pagalbinis personalas bus tikrai ne jo šalies
155 piliečiai. O iš tų skurdžių šalių, tai vat ir jie kaip sakant jie turi tokį statusą, kad jie priklauso
156 nuo savo darbdavio, o jų teisės, kur jie gali pasiskųsti tai tikriausiai niekur, nes yra ir kalbos
157 problemos ir taip toliau. Dažnai susitaiko su savo ta padėtimi ir dažniausiai tie dalykai į
158 viešumą ir neiškyla. Nu jie kaip vergai sakykim. Tie žmonės yra jų vergai ir jie ką nori tą
159 daro. Bet jau, kad išnaudoja tai tikrai, o visa kita tai ten kaip sakant vyksta. Arabai pasaulį
160 mato per kitus akinius negu mes“.

161 11. Kaip Jūs vertinate diplomatinio imuniteto reikšmę karo ar agresijos situacijose (pvz.,
162 Ukrainos atveju)? Ar diplomatija karo metu išlieka realiai veikianti priemonė, ar tampa
163 tik formalumu?

164 „Aš manau, kad formalumas. Tiek aš pats, tiek kolegų kurie būtų su tuo susidūrę neturiu.
165 Nes jei sakykim vyksta karas, tai jau nieks neklausia kokias teises tu ten turi. Imunitetas
166 nenupieštas tau ant kaktos ir jokia aureolė neuždėta ant galvos, ką galima ir ko ne. Tu esi
167 toks pats žmogus kaip ir visi kiti žinai. O poto jūs jau aiškinatės patys. Atsitiko žinai kažkas
168 ir poto tas imunitetas jau gali suveikti arba nesuveikti. O pirminėj toj studijoje visi žmonės
169 yra vienodi“.

12. Žvelgiant į ateitį, kaip manote – ar diplomatinis imunitetas išliks aktualus ir reikalingas po 100 metų?

„Tikrai, taip. Kol bus šita diplomatinė tarnyba, kol bus diplomatinės atstovybės, tol bus manau reikalinga ir nieks apskritai per daug nesikeis, nes ir tos tradicijos ir tos taisyklės visos susijusios su diplomatinio imunitetu, jos tikrai jau yra šimtus metų galiojančios ir jos nelabai kinta. Gal aktualijos šiai dienai jau yra kitokios, daug ką gali, sakykim Europos Sąjungoje tu gali pas mus tu diplomatinės atstovybės praranda jau tokią svarbą. Bet jos yra ir jų nieks nesiruošia naikinti.“

2025-04-15 interviu su atašė

Interviu Nr. 2

1. Trumpai papasakokite apie savo profesinę patirtį: nuo ko prasidėjo Jūsų karjera, kiek metų jau dirbate diplomatinėje tarnyboje?

Dirbu Lietuvos Nuolatinėje atstovybėje prie Europos Sąjungos ir mes iš esmės dirbame su Europos Sąjungos institucijomis, tai yra Europos Taryba, Europos Parlamentas, Europos Komisija ir su visais kitais susijusiais takeholderiais, kurie yra Europos Sąjungos teisėkūros dalykai ir tai yra šiek tiek kitas reikalas, nei kad ambasada, tai mes tokie labiau diplomatai esame turininiai, labiau su ES klausimais dirbantys. Turim tą diplomatinį statusą ir visas privilegijas ir visą kas priklauso tam rangui priklauso. Aš diplomatinėje tarnyboje tai matot esu tik tuo metu, kai dirbu diplomatinį darbą. Iš tikrųjų esu valstybės tarnautojas. Žmogus dirbantis žemės ūkio ministerijoje jau dvidešimt du metus, tai pakankamai senai ir kai gaunu paskyrimą dirbti darbą Briuselyje, Nuolatinėje atstovybėje, tarkim trejų metų kadencijai, kas yra standartas pagal Diplomatinės tarnybos įstatymą tai tam laikui yra suteikiamas diplomato statusas. Tada gauni diplomatinį pasą ir visus su tuo priklausančius dalykus: apsaugas, imunitetus ir pan. Pasibaigus paskyrimo terminui grįžtu įprastai dirbti į ministeriją. Einu atašė pareigas, tai yra pirmas diplomatinis laiptelis, dar yra ir atašė pavaduotojas, kuris skaitosi žemesnis ir pavaldus man.

2. Ar Lietuvoje, Jūsų manymu, vykdoma pakankama diplomatų atranka ir pasirengimas, kad jie tinkamai suprastų ir atsakingai naudotųsi turimomis privilegijomis bei imunitetu?

Antrą kadenciją jau dirbu, tai man tikrai užteko mokymų, praėjau tuos mokymus du kartus. Prieš paskyrimo momentą mes visi praeiname mokymus užsienio reikalų ministerijoje, jie trunka visą savaitę, informacijos tikrai pakankamai. Dažniausiai atkreipiamas dėmesys į tų diplomatų budrumą, kurie vyksta į Rytų bloko buvusias šalis, į priešiškas mums aplinkines

203 šalis. Pavyzdžiui Kazachstanas, iš tikrųjų tai visa buvusi Sovietų Sąjunga tikrai kelią
 204 grėsmę, tenais tikrai tų įtampų yra daugiau.

205 3. Kaip diplomatinio paso naudojimas paveikia kelionių procedūras, pavyzdžiui saugumo
 206 patikras oro uostuose? Ar Jūsų nuomone šiandieniniame pasaulyje diplomatinis pasas
 207 vis dar yra reikalingas?

208 Galima naudotis diplomatinio pasu kai keliauji darbo reikmėms. Visą laik vežuosi jį, nes
 209 maža ką, kad ir ES ribose keliaudama, nes visko gali atsitikti, nes skrydžius keičia, gali būti
 210 kažkur per kitur nukreiptas. Aš tą pasą vežiojuosi, bet asmeninėms reikmėms stengiuosi jo
 211 nenaudoti. Visada keliauju įprastai kaip ir visi kiti žmonės, neinu į specialų tarnybinį
 212 patikrinimą, stoviu bendroje eilėje kaip ir visi kiti žmonės. Man kolegos sako visada turėti
 213 pasą diplomatinį kartu su savimi, prireiks jei kažkas nutiks, tada bus lengviau. Mes
 214 stengiamės būti įprasti žmonės ir laikytis taisyklių ir baudas mokame už parkavimą, už
 215 greičio viršijimus ir bendroje eilėje su visais stovime oro uoste. Bent jau tarp mano kolegų
 216 tikrai nėra tokio nusistatymo, kad aš esu neliečiamas, mano diplomatinis statusas apsaugos
 217 mane nuo visko ir nelyskite prie manęs. Esi žmogus, kaip žmogus tas privilegijas trauksi
 218 tik tada, kai jau bus kažkokia bėda.

219 4. Kaip vertinate privilegijas, kurias Jums suteikia diplomatinė tarnyba? Ar jos, Jūsų
 220 nuomone, yra būtinos sklandžiam pareigų vykdymui?

221 Aš asmeniškai atvirai galiu pasakyti man dar neteko pasinaudoti šiomis privilegijomis ar
 222 kažkokiom apsaugom, kurios man būtų labai reikalingos, nes iš esmės sėdi kontorų, dirbi
 223 Briusely, po tas visas rizikingas šalis nelabai ir važinėji, tai kažkaip na darbas toks kaip ir
 224 ministerijoj, bet kad kitoj vietoj.

225 5. Ar Jūs pats jaučiatės pakankamai saugi dėl turimo diplomatinio imuniteto? Ar yra
 226 konkrečių privilegijų, kurios Jūsų manymu galėtų būti peržiūretos ar koreguojamos?

227 Jaučiuosi tikrai saugi ir vertinu teigiamai, nes kai esi atašius, kad ir nuolatinėje atstovybėje
 228 tu nežinai kokios funkcijos kada tau gali tekti vykdyti. Kai viskas yra ramu, yra taika, nėra
 229 nei karo nei kažkokių kitų specifinių funkcijų, tai yra vienas dalykas ir tu gyveni, kaip
 230 paprastas žmogus. Tačiau niekada negali žinoti, kaip kada kas pasisuks. Tikrai tegul būna
 231 visos teisės kurios yra. Jomis mano kolegos bent jau tikrai nepiktnaudžiauja kol nėra tos
 232 būtinybės, tačiau bet kada gali prireikti tų teisių. Dėl teisių koregavo sunku pasakyti kai
 233 viskas ramu ir gera, bei šviečia saulė, sunku man komentuoti kai neteko itin jomis
 234 pasinaudoti. Aišku, kad jautiesi saugesnis, kas be ko.

235 6. Ar jums ar jūsų kolegoms teko susidurti su situacijomis, kai imunitetas nesuteikė
 236 pakankamo saugumo arba atvirkščiai – reikšmingai prisidėjo prie saugumo
 237 užtikrinimo?

238 Man neteko. Bet tikrai tikiu, kad tokių atvejų yra. Tam jos ir yra skirtos, kad apsaugotu
239 diplomatus.

240 7. Ar jūsų šeimos nariai vyksta kartu su jumis dėl tarnybos į užsienį?
241 Taip, mes turime tokią teisę atsivežti šeimos narius ir taip, mano šeima yra čia kartu.

242 8. Ar dabartinis imuniteto taikymas šeimos nariams pakankamai apsaugo jų interesus, ar,
243 priešingai, sukuria rizikų ar iššūkių tiek jiems patiems, tiek diplomatinės misijos
244 veiklai?

245 Mano vyras dirba nuotoliniu būdu toliau savo darbą, kurį dirbo ir prieš išvykstant Lietuvoje,
246 tai jam nėra didelės bėdos ir nebuvo. Bet jei reiktų nutraukti senus darbus, manau tikrai
247 būtų sunku. Kas yra gerai, kad nenutrūksta darbo stažas tavo šeimos nariams išvažiavus.
248 Problemų atsiranda tiems diplomatams, kurių šeimos kartu su jais pastoviai keliauja po
249 skirtingas šalis visą savo karjeros laiką. Yra daug ir išsiskyrusių šeimų, yra daug ir
250 nelaimingų atvejų, tikrai yra sunku viską palikti ir išvykti gyventi į kitą šalį. Jei asmuo
251 vyksta į tolimesnes šalis, pavyzdžiui Japoniją, tai tokiu atveju bus net ir labai didelis laiko
252 skirtumas, kuris tikrai apsunkina tiek nuotolinį darbą iš Lietuvos, tiek bendravimą su
253 namuose pasilikusia šeima. Kai kuriose šalyse yra Lietuviškos sekcijos Europinėje
254 mokykloje, viskas yra sutvarkoma. Šeimos nariai turi atitinkamai nusiteikti, kad vaikams
255 draugus teks palikti, būrelius mėgstamus. Šiame darbe tikrai tų traumų yra.

256 9. Ar Jums teko girdėti atvejų, kai Lietuvos pilietybę turintys diplomatai ar jų šeimos
257 nariai buvo kaltinami piktnaudžiavimu diplomatinėmis privilegijomis?
258 Man neteko susidurti su tokiais atvejais.

259 10. Ar, Jūsų nuomone, dabartinė diplomatinio imuniteto reguliavimo tvarka pagal
260 tarptautinę teisę (*pavyzdžiui, Vienos konvenciją*) turi pakankamai veiksmingus
261 mechanizmus, leidžiančius reaguoti į jo piktnaudžiavimą?

262 Girdėjau, kad bent jau mūsų Žemės ūkio ministerija turi pakankamai nemažai tų
263 diplomatinų pareigybių keliose užsienio šalyse ir mano manymu šie dalykai yra
264 sprendžiami su vadovybe. Kažkokių baisių atvejų kurie būtų susiję su žmonių išnaudojimu
265 tai tikrai nėra buvę. Tačiau smulkių pažeidimų tikiu, kad pasitaiko tarnybos metu. Lietuvoje
266 šios problemos sprendžiamos pakankamai greitai ir efektyviai, tokie asmenys yra
267 atšaukiami ir tiek. Manau čia pačios ministerijos prestižo reikalas nusižengiančio žmogaus
268 neskirti į tarnybą.

269 11. Kaip Jūs vertinate diplomatinio imuniteto reikšmę karo ar agresijos situacijose (pvz.,
270 Ukrainos atveju)? Ar diplomatija karo metu išlieka realiai veikianti priemonė, ar tampa
271 tik formalumu?

272 Be abejo tikrai jautiesi žymiai saugesnis, nevažiuoji į šalis į kurias nerekomenduoja vykti.
273 Pavyzdžiui į Rusiją ar Baltarusiją diplomatams ypač nerekomenduojama vykti, griežtai
274 sakoma nesirodyti ten su diplomatiniais pasais, vien dėl to, kad turi tokį pasą gali pas juos
275 užstrigti ilgam. Viena kart ambasadorė yra pasakojusi, kaip ji dirbo Baltarusijoje ir kaip jai
276 teko bėgti į ambasados teritoriją, dėl to, nes kažkokia mašina ją persekiojo gatvėje. Nulėkė,
277 atsistojo tarpdury ir viskas, teko jiems atsitraukti. Tai čia žinai yra Baltarusija, čia visiškai
278 ne Europos Sąjungos civilizuota šalis. Aš tikiu, kad imunitetas visada turi veikti. Vis tiek,
279 žmonės protingi sukūrė sistemą visą, ekstremalių situacijų metu šoko visiems būna turbūt.
280 Tikrai tikiu, kad imunitetas veiks ir karo ar agresijos metu. Teko girdėti, kad Rusijoje
281 prasidėjus kariniams veiksams prieš Ukrainą diplomatams teko ir toliau dirbti
282 konsoliduotai, tu vis tiek esi diplomatas, tu turi padėti savo šalies piliečiams. Gali būti ir
283 nebūtinai karas, situacijų būna visokių. Būna ir žemės drebėjimai ir gaisrai, kaip Graikai
284 degė, buvo ugnikalnis pradėjęs spjaudyti Islandijoje pelenus po visur aplinkui ir visi
285 skrydžiai buvo atšaukti, tai žmonės sėdėjo savaitėmis ir negalėjo niekur išskristi. Kolegoms
286 teko ieškoti kur apgyvendinti žmones, galiausiai priglauti jie buvo mokyklose.

287 12. Žvelgiant į ateitį, kaip manote – ar diplomatinis imunitetas išliks aktualus ir reikalingas
288 po 100 metų?

289 Aš manau, kad pasaulis keičiasi. Normos ir apsaugos gali kažkiek keistis ir būti adaptuotos
290 prie naujų sąlygų ir naujo pasaulio, bet kad visai nebeliks – aš tikrai netikiu. Tai yra
291 pakankamai, na ne veltui tiek laiko yra tos visos diplomatinės tarnybos apsaugos ir visa
292 kita. Tikrai bus reikalinga, nes specifiniai darbai, specifinė aplinka gali būti ir tada
293 automatiškai kyla klausimas – kas eis tą darbą dirbti? Jei tu eisi plikas, nuogas, visiškai be
294 jokios apsaugos.

295 2025-04-23 Interviu su ambasadoriumi

296 **Interviu nr. 3**

297 1. Trumpai papasakokite apie savo profesinę patirtį: nuo ko prasidėjo Jūsų karjera,
298 kiek metų jau dirbate diplomatinėje tarnyboje?

299 Pradėjau darbą 1990 m., jau šiek tiek yra laiko. Kuo labiausiai didžiuojusi, kad aš pradėjau
300 tai naujai Lietuvai tarnauti. Man asmeniškai buvo dilema, kadangi niekas dar mūsų dar
301 nebuvo pripažinę. Iš esmės vienintelė Islandija buvo pripažinusi Lietuvą. Tuo metu buvo
302 didelis neaiškumas dėl mūsų pačių, kas čia bus. Buvo tos visos blokados, mes buvome kaip
303 uogelė kokia sakyčiau. Padaryti apsisprendimą ar eiti tarnauti ar ne naujai kuriamai šaliai
304 reikėjo nemažai pamąstymų. Pasikonsultavau su tėvais savo ir jie man pasakė, kad na
305 tikriausiai reikia, tai aš taip ir padariau. Mano asmeniniu atveju aš esu buvęs pusiau
306 profesionalus sportininkas, žaidžiau krepšinį ir pirmasis mano išsilavinimas buvo, kaip

307 kvalifikuoto krepšinio trenerio, sporto universitete. Tuo metu politikai nebuvo dar
308 pripažinti, tačiau sportininkus po truputėlį leido į tą užsienį važiuoti, tai aš kokius pusantrų
309 metų praktiškai pradėjau dirbti prie Vyriausybės buvo toks sporto departamentas sukurtas
310 ir ten reikėjo tarptautinių santykių vadybininko, direktoriaus. Aš tuo metu kalbėjau
311 kalbomis kurių reikėjo, tai mane taip lengvai ir pasikvietė. Buvo nelengva, nes iki tol visi
312 reikalai buvo tvarkomi tik per Maskvą. Reikėjo viską nuo nulio padaryti. 1993 m. tai man
313 sako, ką tu ten, eik jau į užsienio reikalų ministeriją. Tuo metu ir atstovybių praktiškai
314 neturėjome, jos labai nenoriai kūrėsi. Ėjome kursus, bandėme mokytis iš kitų valstybių, bet
315 ta kūrimosi pradžia buvo kaip ir visad sunki.

316 2. Ar Lietuvoje, Jūsų manymu, vykdoma pakankama diplomatų atranka ir
317 pasirengimas, kad jie tinkamai suprastų ir atsakingai naudotųsi turimomis
318 privilegijomis bei imunitetu?

319 Aš pajutau, kad man trūksta žinių, tai aš per Britų tarybą gavau stipendiją ir išvažiavau į
320 Didžiąją Britaniją į Tarptautinių santykių ir politikos tokią post graduate school
321 Birmingamo universitete mokiausi. Po šių mokslų supratau, kad man trūksta ir pačių žinių
322 valstybės valdyme. Tai taip atsiradau Teisės fakultete, nuėjau mokytis pas
323 konstitucionalistus. Mano asmenine nuomone, diplomatija apskritai, ne vien tik tai
324 Lietuvoje, ji yra tikrai devolvuota, gylioje gylioje krizėje, pati savaime. Tai kitaip tariant, per
325 visą mano darbo stažą, mes daugelyje atveju, buvo nueita kitu keliu. Bet ką žinau. Gal tai
326 yra gyvenimas, jis toks yra. Taip turi prisitaikyti prie pasikeitimų. Vis daugiau ir daugiau,
327 diplomatijoje lieka tik žodis, o dažniausiai žmonės kurie susiję su politika, jie patampa tais,
328 kurie priima ir diplomatinis sprendimus. Tie politikai galvoja, kad jie gali ir Diplomatią
329 užsiimti, nors mano nuomone, politika ir diplomatija yra labai skirtingos sritys. Didžiausia
330 problema dabar, kad tarp žmonių yra labai daug diletantų. Dirbant šį darbą ir iš tavęs
331 reikalaujama labai daug. Turi padėti daug ką ant vienos ar kitos svarstyklių pusės. Ir jei
332 nėra adekvataus atlyginimo svorio, tada tikrai yra problema.

333 3. Kaip diplomatinio paso naudojimas paveikia kelionių procedūras, pavyzdžiui
334 saugumo patikras oro uostuose? Ar Jūsų nuomone šiandieniniame pasaulyje
335 diplomatinis pasas vis dar yra reikalingas?

336 Aš visiems sakau, kad diplomatinis pasas yra viena likusių labai nedaugelio privilegijų. Tų
337 pliusų, kurie suteikia šio tokias galimybes. Su diplomatinio pasu oro uoste nereikia
338 laukti bendroje eilėje su visais keleiviais, yra specialus praėjimas. Kalbant apie daiktų
339 patikrinimą, skrydžių saugą, tai yra visiškai viskas tas pats visiems. Pavyzdžiui Europoje,
340 sienų nėra, tai nieks to pačio bagažo ir netikrina. Išskyrus tuos daiktus, kurių negalima vežti
341 dėl skrydžių saugos. Tas yra vienas prie vieno, kaip ir įprastam piliečiai. Pagal konvenciją

342 bagažas neliečiamas. Pavyzdžiui, muitinė ir akcizinės prekės, veži penkiasdešimt pakelių
343 cigarečių. Tai muitinė gali sakyti atidarykite bagažą, o tu gali pasakyti, kad „aš
344 prieštarauju“. Tai tada jie sakys „gerai, bet tada nepraleisime tavęs“. Ir viskas, teoriškai
345 netikrina, bet realiai gali nepraleisti turint įtarimą. Vertinant ar reikalingas, tai manau, kad
346 manau, kad tai yra socialinio statuso požymis. Diplomatinis pasas ir tave įpareigoja ir kitus
347 įpareigoja į tave truputėlį kitaip žiūrėti. Tai yra statusas, kurio tu būdamas turtingiausias ar
348 gražiausias negausi, šį statusą reikia užsitarnauti, tam tikra prasme, tu tampi svarbesniu.

349 4. Kaip vertinate privilegijas, kurias Jums suteikia diplomatinė tarnyba? Ar jos, Jūsų
350 nuomone, yra būtinos sklandžiam pareigų vykdymui?

351 Aš jaučiuosi saugus visiškai ne dėl privilegijų. Jų labai labai nedaug. Jaučiuosi, kad ir
352 kokioje šalyje bebūtum, tu esi akredituotas savo šalies atstovas, su atitinkamomis
353 pareigomis ir statusu ir tai man suteikia tam tikrą socialinio saugumo jausmą.

354 5. Ar Jūs pats jaučiatės pakankamai saugus dėl turimo diplomatinio imuniteto? Ar yra
355 konkrečių privilegijų, kurios Jūsų manymu galėtų būti peržiūrėtos ar
356 koreguojamos?

357 Vienos konvencijoje dėl diplomatinio santykių kas yra parašyta yra viena, bet gyvenimas
358 jį evoliucionavo labai stipriai ir tada atsirado tokių, kaip yra įprasta sakyti tokia praktika,
359 kuri tarsi truputėlį sumažina tas galimybes kurios yra pačioje konvencijoje, nors taip
360 neturėtų būti. Ir atsiranda tokie, kaip paprotiniai dalykai. Jie aišku turi savo priežastį dėl ko
361 taip vyksta. Tiek siunčiančioji, tiek priimančioji šalis labai skirtingai į tai reaguoja. Jeigu
362 konvencijos padaryt analogiją su kažkuo, tai pavyzdžiui konvencija ir tiesioginio taikymo
363 dokumentas, tai jį toks grubus. Jei yra įstatymas, poto poįstatyminiai aktai, Vyriausybės
364 nutarimai, tvarkos ir t. t. Tai šituo atveju beveik nieko šito nėra ir tada jau kiekviena šalis
365 buria, kaip jai išeina, pagal savo supratimą. Čia aš šneku kaip praktikas. Visiškai iki galo
366 nesu išsistudijavęs nuostatų, nes nebuvo reikalo. Be šitos konvencijos, privilegijos yra
367 netaikytinos. Konvencija, kaip bazinis dokumentas yra labai nelankstus. Dabar gyvenimas
368 yra ženkliai įvairesnis ir diplomatas vienaip ar kitaip diplomatinio santykių dalyvis. Kažką
369 pridėti ar kažko atsisakyti, nežinau. Iš esmės nėra nieko nei per daug, nei per mažai.

370 6. Ar Jums ar Jūsų kolegoms teko susidurti su situacijomis, kai imunitetas nesuteikė
371 pakankamo saugumo arba atvirkščiai – reikšmingai prisidėjo prie saugumo
372 užtikrinimo?

373 Visokių problemų pasitaiko. Paprastai niekas apie tai nekalba ir viskas būna paprasčiausiai
374 labai tyliai tvarkomi dalykai. Ir tai yra laikoma, kaip gero tono požymis, pora žmonių
375 apsitaria ir tos problemos nebelieka. Ji išsisprendžia taip, kad niekur neatsiduria, net ir
376 žiniasklaidoje. Žiniasklaidoje atsiranda tik tie atvejai, kai kažkas įkaušęs įvažiavo, kažką

377 padarė. Turbūt tie atvejai, kuriuos jau ir pati visuomenė spėjo pamatyti, tai tie atvejai
378 patenka į viešumą. Taigi, nereiškia, kad tų atvejų nėra, jei jie nepatenka į žiniasklaidą.
379 Buvau susidūręs, ne aš asmeniškai ačiū Dievui. Tai labai priklauso nuo personalinių dalykų.
380 Diplomato sutuoktinio statusas, kurio jisai toks pat yra, padėjo pakankamai buitinėje
381 situacijoje žmogui išvengti nemalonumų.

382 7. Ar jūsų šeimos nariai vyksta kartu su jumis dėl tarnybos į užsienį?
383 Mes gyvename užsienyje kartu. Jie dėl manęs yra čia, bet į komandiruotes nevyksta kartu.
384 Kitaip iš tikrųjų ir būti negali. Sunkiai įsivaizduoju normalų gyvenimą be jų. Daugybė yra
385 problemų kai šeimos pradeda būti atskirai. Problemos prasideda asmeniniais dalykais ir
386 gali baigtis visuomeniniais dalykais.

387 8. Ar dabartinis imuniteto taikymas šeimos nariams pakankamai apsaugo jų interesus,
388 ar, priešingai, sukuria riziką ar iššūkių?
389 Manau, kad panašiai ir tikrai pakankamai. Lygiai toks pat apsaugos laipsnis kaip ir pačiam
390 diplomatui. Kaip taisyklė visi persikraustymai yra atidirbti. Tu nesi naujas atvejis. Vaikai
391 vaikšto į tarptautines mokyklas, bet darbo rinkoje sutuoktinis gali dalyvauti, bet labiau
392 sakyčiau nespėja. Sutuoktinis ambasadoriaus irgi yra darbas. Daugybę kartų turi kartu vykti
393 į visokius susirinkimus, priėmimus, koncertus.

394 9. Ar, Jūsų nuomone, dabartinė diplomatinio imuniteto reguliavimo tvarka pagal
395 tarptautinę teisę (*pavyzdžiui, Vienos konvenciją*) turi pakankamai veiksmingus
396 mechanizmus, leidžiančius reaguoti į jo piktnaudžiavimą?

397 Manau, kad procentaliai asmenų kurie važinėja išgėrę ar padaro kažką nėra daug, procentas
398 yra daugybę kartų mažesnis nei normalių žmonių, kurie tą daro be imunitetų. Iš esmės
399 principas toks, kad susitvarkysime patys, tas žmogus bus atšauktas. Dažniausiai praktikoje
400 nusižengęs asmuo bus atšaukiamas ir gali būti teisiamas savo šalyje už tą patį. Kad pritaikyt
401 *persona non grata*, tai turi padaryti jau kažką kitokio, kas kenktų kitos šalies visuomenės
402 saugumui ir ten dar kažkam ir bus pritaikoma griežčiausia sankcija – išsiuntimas iš šalies.
403 Manau, kad šitas paskelbimas išlieka net ir po tarnybos pabaigos ir tu vis tiek būsi toje
404 šalyje nelaukiamas, net ir po tarnybos pabaigos.

405 10. Kokių priemonių ar patobulinimų Jūs pats pasiūlytumėte, siekiant sumažinti
406 galimybę piktnaudžiauti diplomatinio imunitetu, kartu nepakenkiant jo
407 veiksmingumui?

408 Situacija yra dvejopa. Piktnaudžiavimai yra kai žmogus vykdo šnipinėjimo veiklą. Tai kaip
409 taisyklė, tokiai veiklai yra, kad asmuo ir yra siunčiamas, kad kažką šnipinėtų. Tam asmeniui
410 ar jis su imunitetu, ar be, jam jokio poveikio. Jei jis bus pagaunamas, jis jau žino, kad asmuo
411 daro kažką nelegaliai su savo valstybės sutikimu. Iš esmės asmuo arba linkęs tokius

412 dalykus daryti arba ne. Čia jau grynai asmenybės dalykai. Kažkokių papildomų nuostatų
413 nereikia, čia jau žmogaus požiūris į jam suteikiamas teises. Konvencijoje numatyta, kad
414 diplomatas privalo gerbti ir būti lojalus priimančiosios šalies įstatymams.

415 11. Kaip Jūs vertinate diplomatinio imuniteto reikšmę karo ar agresijos situacijose
416 (pvz., karo Ukrainoje atveju)? Ar diplomatija karo metu išlieka realiai veikianti
417 priemonė, ar tampa tik formalumu?

418 Aš nematau, kad kuri tai valstybė karo situacijos metu panaikina kitų valstybių diplomatų
419 privilegijas ir imunitetus. Nesu girdėjęs atveju, kad diplomatams karo metu kažkas trukdytų
420 išvykti. Ukrainos atveju, Ukraina yra įvedusi karo padėti, bet Rusija nėra paskelbusi *de*
421 *facto*.

422 12. Žvelgiant į ateitį, kaip manote – ar diplomatinis imunitetas išliks aktualus ir
423 reikalingas po 100 metų?

424 Žinot, jei šita profesija išliks kažkiek. Per visus 30 metų aš mačiau kaip tarnyba
425 evoliucionavo, į kurią pusę. Aš manau vyksta diplomatinės tarnybos degradacija. Kas čia
426 žino kaip čia bus po šimto metų. Galbūt tie žmonės kitaip vadinsis, kurie dirbs šį darbą.
427 Dabar tiek pas mus, tiek daugelyje kitų šalių yra atsiradę daugybę žmonių, kurie yra
428 politikai ar politiniai aktyvistai, kurie dirba diplomatinėje tarnyboje ir kažkodėl galvoja,
429 kad jie yra diplomatai. Jiems formaliai yra suteikiami kažkokie rangai, pareigos, bet savo
430 esme jie nežino nei kas yra diplomatija nei kada nors yra dirbę šioje sistemoje, tačiau jie
431 yra vadovai ir tarsi atlieka diplomatines funkcijas. Tokių atvejų šiandien yra kiek tik nori.
432 Manau, tai yra dalis problemų tarptautiniuose santykiuose.